

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра педагогіки і психології
початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ

Виконала: Гапич Ангеліна Миколаївна

Науковий керівник:
доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки і психології
початкової освіти
Тихонова А. П.

Допущено до захисту
«__» _____ 2023 р.
Завідувач кафедри

Дата захисту
«__» _____ 2023 р.
Оцінка:

Підписи членів ДЕК:

Глухів 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1 Розвиток мовлення молодших школярів: історико-педагогічний аспект.....	8
1.2. Психолого-педагогічні засади розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій.....	17
1.3.Особливості застосування екскурсійної діяльності та її значення у розвитку мовлення молодших школярів	24
Висновки до першого розділу	31
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ....	33
2.1 Відбір різновидів віртуальних екскурсій як засобів розвитку мовлення молодших школярів.....	33
2.2 Методика розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій	40
2.3 Організація емпіричного дослідження та аналіз отриманих даних.....	52
Висновки до другого розділу.....	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Ми живемо в час становлення інформаційного суспільства, коли зростає роль інформації та інформаційних технологій, комп'ютеризація виходить на перший план, а традиційна система освіти потребує реформування. Проте незмінним залишається важливість комунікації, культури мовлення та спілкування [61].

Мабуть, ні для кого не є секретом, що розвиток зв'язного мовлення розпочинається ще в дошкільному віці, а завдання формування чіткості та психологічної готовності до мовлення покладається на вчителя початкових класів. Саме тому Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти однією з ключових компетентностей визнана комунікативна компетентність, яка має на увазі «здатність особистості застосовувати у конкретному виді спілкування знання мови, способи взаємодії з людьми, що оточують її та перебувають на відстані, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями» [75].

Загалом над проблемою культури мовлення працювали мовознавці та методисти: Н. Бабич, І. Білодід, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Каніщенко, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Пилинський, В. Русанівський, Л. Виготський, І. Зимня, С. Рубінштейн, І. Синиця, А. Богущ, З. Мацюк й ін.). Їхні дослідження стосувалися питання мовної культури індивіда та суспільства, теорії мовної норми, комунікативних якостей культури мовлення, психологічних та психолінгвістичних аспектів створення висловлювань тощо.

Науковцями та дослідниками було розкрито значну кількість методів, прийомів, педагогічних технологій, які позитивно впливають на розвиток мовлення молодших школярів. Серед них ігрові технології, технології навчального співробітництва учнів і вчителя, методи розвитку критичного мислення, проєктна діяльність, технологія особистісно орієнтованого навчання.

Учителі-практики відзначають ефективність розвитку мовлення молодших школярів засобом проведення віртуальних екскурсій, адже

віртуальні подорожі володіють ознаками *словесних* (учні слухають, вчитель розказує), *демонстраційних* (учні спостерігають, вчитель демонструє) і *практичних* (учні здійснюють діяльність, вчитель керує, інструктує) форм одночасно, їх можна назвати комплексними.

Саме поняття «віртуальна екскурсія» є доволі новітнім та маловивченим, хоча вони є популярним та захоплюючими як для учнів, так і дорослих. Припускаємо, що популярність віртуальних екскурсій пов'язана зі змінами в суспільному житті та унеможливленням, по ряду причин, явища туризму. Так, нещодавно в світі стрімко почав розвиватись вірус, багато людей не мають можливості подорожувати у зв'язку з карантинними обмеженнями, тому дуже актуально розвиток віртуальних екскурсій. А ще, на жаль, не всі пам'ятки, які є справжніми витворами мистецтва, збереглися до нашого часу в гарному стані. Багато із них частково або повністю зруйновані чи перебувають у незадовільному стані. Віртуальна екскурсія за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, дає можливість людям побачити об'єкт таким, яким він виглядав раніше, в часи свого розквіту та величі.

Питанням вивчення філософії віртуальних екскурсій займалися такі дослідники: І. Корсунцев, І. Латипов, Ю. Миронов, З. Сколота. Вичерпними про сфери застосування комп'ютерної віртуальної реальності є праці таких авторів: В. Бабарицька, О. Малиновська, О. Бейдик, Н. Новосад, Л. Божко, Є. Борисов, В. Буй, З. Гадецька, Г. Горіна й ін.

Зазначена проблема актуальна, як з боку теоретичних уявлень, так і з боку належного емпіричного дослідження.

Актуальність дослідження зумовлюється суперечностями між:

- потребою у активному та цілеспрямованому розвитку мовлення молодших школярів – недостатньо сформованою системою засобів розвитку мовлення;
- необхідністю впровадження віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів та інших комунікативних умінь – обмеженість

знань у вчителів початкових класів щодо методики впровадження віртуальних екскурсій в освітній процес;

- потребою у модернізації засобів розвитку мовлення молодших школярів – недостатньо розробленою науково-методологічною базою з питання формування та розвитку мовлення учнів початкових класів ;

- потребою у формуванні необхідної професійної підготовки вчителів початкової школи – недостатньою розробкою курсів підвищення кваліфікації у цьому напрямі.

Загальними питаннями, такими як визначення та окреслення поняття «віртуальна екскурсія», визначення етапів та особливостей їх проведення, займалися українські дослідники: С. Борисов, В. Буй, Н. Самохвал, В. Гуляєв й ін. Проте, не дивлячись, що віртуальні екскурсії дуже популяризувалися останнім часом, та вчителями-практиками відзначається їх ефективність у розвитку та становленні особистості молодшого школяра загалом та розвитку мовлення, зокрема, ця тема є недостатньо вивченою та розкритою, що зумовило вибір теми дослідження: **«Розвиток мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій».**

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій.

Завдання дослідження:

- проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу досліджуваної проблеми з метою обґрунтування специфіки використання віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів;

- обґрунтувати психолого-педагогічні засади розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій;

- охарактеризувати особливості застосування екскурсійної діяльності та її значення у розвитку мовлення молодших школярів;

- розробити методику розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій;

– експериментально перевірити ефективність методики розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій.

Об'єктом дослідження є процес розвитку мовлення молодших школярів.

Предмет дослідження: методика розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій.

У дослідженні застосовуються такі методи: *теоретичні* – аналіз літератури з даної проблематики; аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури; узагальнення; порівняння й зіставлення; системний аналіз; порівняння; прогнозування; *емпіричні* – методи збору інформації (бесіда, анкетування, опитування, спостереження, тестування), аналіз уроків з точки зору досліджуваної проблеми, анкетування вчителів початкових класів, вивчення учнівських робіт, педагогічний експеримент; *методи математичної статистики* – якісний та кількісний аналіз результатів дослідження, перевірка їх достовірності.

База проведення дослідно-експериментальної роботи: Шалигинська загальноосвітня школа I-III ступенів Шосткинського району Сумської області.

Наукова новизна дослідження здобутих результатів полягає у тому, що досліджується розвиток мовлення молодших школярів як історико-педагогічний аспект; психолого-педагогічні засади розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій; особливості застосування екскурсійної діяльності та її значення у розвитку мовлення молодших школярів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у обґрунтуванні різновидів віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів; розробленні методики розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій; організації емпіричного дослідження та аналізі отриманих даних.

Матеріали магістерської роботи можуть бути використані керівництвом, вчителями початкової школи під час укладання навчально-виховних програм щодо розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій;

студентами педагогічних ЗВО для підготовки рефератів та написання курсових робіт, батьками учнів. Також напрацювання можуть застосовувати батьки для цікавого та змістовного спільного дозвілля зі своїми дітьми.

Структура роботи. Робота складається з титульного листа, змісту, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

Апробація відбувалась на науково-практичних конференціях:

1. Всеукраїнській інтернет-конференції молодих учених та студентів «Концептуальні підходи формування емоційного інтелекту у здобувачів освіти» (м. Глухів, 9 листопада 2022 р.).

2. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Глухівські читання - 2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, 7-8 грудня 2022 року).

3. VII Всеукраїнської науково-методичної конференції «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 30 березня 2023 року).

4. Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» (м. Глухів, 27 квітня 2023 року).

Публікації:

1. Гапич А. М. Розвиток мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій. Глухівські читання - 2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. А. С. Полякова (м. Глухів, 7-8 листопада 2022 року). Глухів, 2022. С. 420-421.

2. Гапич А. М. Застосування віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів. Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка : матеріали звітної науково-практичної конференції здобувачів вищої та фахової перед вищої освіти (м. Глухів, 23-24 травня 2023 року). 2023. С. 183-185.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1 Розвиток мовлення молодших школярів: історико-педагогічний аспект

Мова – це характерна риса, яка відрізняє людину від інших живих істот, а мовлення є одним з найважливіших елементів соціалізації, засобом для демонстрації власного внутрішнього світу, єдиною загальноприйнятою можливістю висловити власну думку. Не дивно, що нова концепція освіти велику роль приділяє саме розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Спілкування, обмін думками та почуттями між людьми, передача та засвоєння інформації – все це є неможливим без мовлення. Потреба у спілкуванні виникає у дитини з народження, і якщо в перші роки свого життя, вона ще може сигналізувати про свої потреби іншим чином, то вже з перший днів шкільного життя потреба у спілкуванні значно загострюється, адже школяру вже потрібно чітко, красиво та логічно висловлювати власну думку. Відсутність культури мовлення унеможлиблює повноцінну соціалізацію дитини [15].

Здатність до спілкування та становлення мовлення почали цікавити людство ще на зорі становлення людських цивілізацій. Багато педагогів, ораторів, красномовців, науковців та психологів присвячували свої праці розвитку красивого, правильного та зв'язного мовлення [7].

Проблематика мовлення хвилювала і народну творчість. Про це яскраво свідчить народна педагогіка, в якій питання мови та мовної підготовки людини посідає одне з центральних місць. Ідеї народної педагогіки щодо розвитку усного мовлення передували багатьом науково-методичним рекомендаціям, які викладені в працях відомих педагогів і лінгвістів. Відомо, що мовлення є

основним і найважливішим показником рівня культури, мислення, інтелекту людини.

Нам може здатися, що ми всі чудово обізнані зі становленням мовлення. Адже хто не знає, що вперше мовлення виникає в ранньому дитинстві, приблизно у віці 2-3 років у вигляді окремих слів, які ще не мають чіткої граматичної будови, але поступово збагачується і ускладнюється. Однак на кожному етапі свого розвитку дитина по-різному розуміє значення слова. Адже слово завжди означає щось, якийсь факт, явище, предмет, ознаку чи відношення, що існує в дійсності. Глибина, повнота і правильність відображення таких фактів, ознак чи зв'язків змінюються в процесі розвитку дитини [85].

У процесі мовленнєвої практики дитина оволодіває фонетичним складом і словниковим запасом, засвоює закономірності словозміни і словотворення, логіку і композицію висловлювань, удосконалює виразність мовлення [80].

Щоб уникнути непорозумінь при розкритті історико-педагогічного аспекту розвитку мовлення у молодших школярів, ми вважаємо за доцільне розглянути та розмежувати зміст понять «мовлення» та «мова», оскільки проблема мови і мовлення у сучасному мовознавстві є однією із найскладніших, так-як трактування цих понять й критерії їх розмежування у лінгвістів різні.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подається таке визначення поняття «мова»: «1. Здатність людини говорити, висловлювати свої думки. 2. Сукупність довільно відтворюваних загально-прийнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок... 3. Мовлення, властиве кому-небудь; манера говорити... 4. Те, що говорять, чий-небудь слова, вислови... 5. Публічний виступ на яку-небудь тему; промова... 6. Те, що виражає собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування» [20, с. 682]. У свою чергу поняття

«мовлення» трактується так: «1. Спілкування людей між собою за допомогою мови; мовна діяльність. 2. Повідомлення по радіо; радіомовлення» [20, с. 682].

У термінологічному словнику укладачами О. Ганич, І. Олійник дається визначення поняття «мова»: «1. Найважливіший засіб спілкування людей, тобто засіб вираження і повідомлення думок, почуттів і волевиявлень людини. Мова нерозривно пов'язана з мисленням і служить не тільки засобом вираження думок, а і знаряддям думки, засобом формування і оформлення думки... 2. Будь-яка мовна система, що відтворює одну з функцій природної мови або функціонує як її заміник...» [24, с. 129-130]. У свою чергу поняття «мовлення» укладачами трактується так: «Процес добору і використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу. Мовлення є формою існування живої мови, у мовленні мова функціонує і в процесі функціонування перебуває в постійному розвитку. Мова і мовлення взаємно й нерозривно пов'язані між собою. Мовлення існує на основі певної мови, а мова виявляє себе в мовленні її носіїв. Мова щодо мовлення – явище загальне; вона належить усім, хто нею користується. Мовлення ж часткове, окреме, індивідуальне щодо мови...» [24, с. 130-132].

Натомість М. Кочерган у короткому термінологічному словнику, вміщеному до підручника «Загальне мовознавство», поняття «мова» трактує як «Природну систему комунікативних знаків і правил їх функціонування», а поняття «мовлення» характеризує як «конкретно застосована мова; засоби спілкування в їх реалізації» [41, с.429].

Отже, опираючись на вищезазначений матеріал, вважаємо, що мова – це знакова система, під якою розуміють правила мови, парадигми, моделі, що базуються на нормах, які закріплюються словниками, а мовлення – це часткове вираження мови, способи її реалізації. Мовлення є поняттям набагато складнішим.

Окреслимо аспекти у напрацюваннях дослідників та вчених, що вказують на відмінність понять мова та мовлення. Вперше на цю відмінність вказував

німецький лінгвіст В. фон Гумбольд у своїй праці «Відмінності побудови людських мов та їх вплив на розвиток духовний розвиток людського роду». Ученим виокремлено дві тези: « мова завжди розвивається тільки в суспільстві...»; «мова як маса всього витвореного мовленням не одне й те ж, що саме мовлення в устах народу» [29, с. 68-86].

Ф. де Соссюр, як і його попередник, у праці «Курс загальної лінгвістики», виділяє існування двох різних об'єктів - мови і мовлення, тому зауважує на необхідності функціонування двох наук – лінгвістики мови та лінгвістики мовлення. Сам автор пише: «Розділяючи мову і мовлення, ми тим самим відділяємо: 1) соціальне від індивідуального; 2) суттєве від побічного і випадкового» [33, с. 52].

Відтак, лінгвіст О. Мельничук, аналізуючи погляди Ф. де Соссюра з приводу означених понять, підсумовує, що мову і мовлення не слід вважати співвідносними між собою. «Реально існує лише мова як загальна сукупність конкретних мовних виявів, тобто процесів мовної діяльності, в яких використовуються різні компоненти мовної структури» [58, с. 13].

Отож беззаперечним є факт, що визначення поняття «мова» сучасними лінгвістами (С. Семчинський, І. Ющук) та Ф. де Соссюра значно різняться. Ф. де Соссюр визначив мову як соціальний елемент, а А. Смирницький зазначає: «Мова як людський феномен існує у двох тісно взаємопов'язаних психічних процесах: в уяві як набір мовних засобів і схем та в мовленні під час творення речень і тексту. Оскільки українське слово «мова» означає водночас і «набір мовних засобів» і «мовлення», то для розрізнення цих двох понять перший стан називатимемо мовними засобами, другий – мовленням» [86, с. 56]. Отже, мовні засоби відображаються в граматиках та словниках, а результатом мовлення є текст.

М. Андреев, Л. Зіндер уточнюють означені поняття і подають більш глибоке трактування, які на нашу думку, є особливо доречними та глибинними: «мова – мовлення – мовленнєвий акт – мовленнєвий матеріал. Мова як система знаків; мовлення – система сполучень мовних елементів у тексті; мовленнєвий

акт – процес, породженням якого є мовленнєвий матеріал; мовленнєвий матеріал – конкретна реалізація системи мови» [3, с. 15-21].

Румунський мовознавець Е. Косеріу уточнює, що поняття мовлення слід розглядати з погляду дотримання літературних норм, і в такому випадку індивідуальне мовлення (мовець і його мовленнєві особливості) і норма (зразки) співпадатимуть частково [40]. На наш погляд, це уточнення є досить вагомим і науково виваженим.

Лінгвіст та мовознавець, О. Смирницький, в свою чергу, розмежовуючи поняття «мова» і «мовлення» подає цікаву класифікацію форм мовлення. Він поділяє мовлення на: усне, писемне і мислене. Мислене мовлення, в свою чергу, аналізується мовознавцем як внутрішнє мовлення. Розмежування понять «мова» і «мовлення» у О. Смирницького є глибшим, ніж у Ф. де Соссюра. Під мовленням О. Смирницький розуміє «поєднання звучання з конкретним мовним змістом», а під мовою – «сукупність взаємопов'язаних одиниць і відношень між ними, сукупність усіх компонентів різноманітних виявів мовлення». Отож, мовлення є способом спілкування, а мова – засобом спілкування. Науковець підсумовує, що мова існує у мовленні, взаємодіє з мовленням і розвивається в мовленні [86, с.10-12].

Ряд науковців, серед яких: Г. Шухардт, А. Коен, К. Пайк, О. Мельничук, визнають мову як наукову абстракцію, а не як реальний об'єкт. Але на сьогодні стає очевидним, що:

- терміни мова і мовлення неідентичні;
- мовлення – це процес безпосереднього використання мови;
- мовлення – явище індивідуальне, часткове, а мова – явище загальне, притаманне певному суспільству.

Підсумовуючи зазначене вище відзначимо, що мовлення є своєрідною формою пізнання людиною предметів, явищ дійсності та засобом спілкування між людьми. Розвиток мовлення – це є процесом оволодіння рідною мовою,

умінням використовувати її як засіб пізнання навколишнього світу, засвоєння досвіду, набутого людством. Мовлення – це процес безпосереднього використання мови. Мова та мовлення є поняттями тотожними, проте не однозначними. Основним критерієм за яким зміст поняття «мова» відрізняється від «мовлення» є те, що мовлення – явище індивідуальне, а мова притаманна всьому суспільству.

Важливим для перебігу нашого наукового дослідження є з'ясування історико-педагогічного аспекту розвитку мовлення молодших школярів. Адже для того, щоб дослідити віртуальні екскурсії як засіб розвитку мовлення молодших школярів, потрібно перш за все чітко орієнтуватися в особливостях мовлення учнів початкової школи.

Вітчизняний психолог Р. Немов у своїй роботі « Психологія» дуже чітко та науково виважено описує мовленнєву діяльність молодших школярів. Так він розкриває поетапність становлення та розвитку мовлення за час навчання у початковій школі. За словами психолога, коли дитина розпочинає навчання, одразу зі вступом до школи, то поряд з основною формою діяльності дошкільника – грою, висувається в число ведучих навчально-виховна діяльність та комунікація з однолітками, вчителями, іншими учасниками освітнього процесу. Саме навчально-виховна діяльність відіграє вирішальну роль у становленні мовлення учнів початкової школи [43]. Вона визначає характер інших видів діяльності: ігрової, трудової і спілкування. Розширюються сфери і зміст спілкування молодших школярів з навколишнім світом, особливо дорослими, які виступають в ролі вчителів, служать зразками для наслідування і основним джерелом різноманітних знань. Проте психолог у своїй праці також вказує на схожість висловів старшого дошкільника та молодшого школяра в тому, що вони є безпосередніми. Саме мовлення найчастіше за все є діалогічним, стислим та мимовільним, а вислови частіше за все повторювання або ж називання [65].

На нашу думку, саме шкільний курс сприяє формуванню довільного, розгорненого мовлення, учить здобувачів освіти контролювати та планувати

свої висловлювання. Це пов'язано з тим, що під час навчально-виховного процесу вчитель ставить перед учнями завдання давати повні і розгорнені відповіді на питання, розповідати за певним планом, не повторюватися, говорити правильно, закінченими пропозиціями, зв'язано переказувати великий за об'ємом матеріал. Передача розповідей, вивід і формулювання правил будується як монолог. В процесі освітньої діяльності учні повинні оволодіти довільною, активною, програмованою, комунікативною і монологічною мовою.

Отже, у 6-7-річних першокласників, мовлення має значну схожість із старшими дошкільниками. Воно мимовільне, подеколи незв'язне та стисле, досить часто це повторювання або називання.

Мовленню дітей у віці 8-10 років багато напрацювань присвятив литовський психолог Р. Жукаускене. У своїй книзі «Радісна психологія» він приділив значну увагу словниковому запасу школярів початкової ланки освіти, який, на думку психолога, на час школи в середньому виріс до 5000 нових слів. Р. Жукаускене стверджує: «Дитина шкільного віку вживає слово точніше по його значенню, семантичні знання все краще систематизувалися і розташовуються в ієрархію. Дорослішаючи дитина все краще може пояснити значення слова. Наприклад: на початку дитина характеризує слово по його функціях або зовнішньому вигляді, пізніше характеризує абстрактніше, вживає синоніми, розділяє предмети по категоріях. Це означає, що діти старшого віку уміють абстрактно пояснювати значення слів, переходити від значення, заснованого на власних відчуттях і досвіді, до більш узагальненого, отриманого з інформації інших людей» [34, с. 167-168]. Ми вважаємо погляд Р. Жукаускене виваженим та науково обґрунтованим.

Велике значення для формування зв'язного мовлення у здобувачів освіти початкової ланки відіграє мова та мовлення вчителя. Так розвиваючи мовлення, а отже збільшуючи словниковий запас дітей, варто пам'ятати про поділ всіх слів на дві категорії: 1 – активний запас слів (слова, які учні не лише

розуміють, але свідомо та активно використовують у власному мовленні повсякчас); 2 – пасивний запас слів (слова, які діти виключно пов'язують з певними уявленнями, але використовують у своєму мовленні дуже рідко чи не використовують зовсім). Потрібно пам'ятати, що нове слово розширить словниковий запас учнів виключно у тому випадку, якщо буде в активному запасі слів, а отже буде закріпленим. Мало вимовити слово кілька разів. Діти повинні сприймати його слухом і свідомістю як можна частіше.

Деякими психологами та науковцями розглядається становлення мовлення молодшого школяра за рахунок читання [56]. Вони розкривають у своїх напрацюваннях процес розвитку мовлення молодшого школяра за рахунок вироблення навички читання, тобто достатньо швидкого і правильного пізнавання букв і їх поєднань і перетворення побачених знаків у вимовні звуки, звукосполучення, в слова.

Так, психолог П. Блонський вказує на важливість, для розвитку мовлення, процесу переходу від гучного читання до читання про себе, тобто інтеріоризація читання. В результаті якого виявлено декілька форм мовної поведінки дітей:

1. *Розгорнений шепіт* – виразне і повне промовляння слів і фраз із зменшенням гучності;
2. *Зредукований шепіт* – промовляння окремих складів слова при гальмуванні останніх;
3. *Беззвучне ворухіння губ* – дія інерції зовнішнього промовляння, але без участі голосу.
4. *Невокалізоване здригання губ*, що виникає, як правило, на початку читання і зникає після прочитання перших фраз.
5. *Читання тільки очима*, що наближається за зовнішніми показниками до мовчазного читання старших дітей і дорослих [14, с. 162].

І. Кулагіна, в свою чергу, теж пов'язує розвиток мовлення молодших школярів з умінням читати і писати, проте вона вказує і на важливість змін мислення і розуміння учнів. Вчена зазначає: «від домінування наочно-дієвого

і елементарного образного мислення, від понятійного рівня розвитку і бідного логічного роздуму школяр піднімається до словесно-логічного мислення на рівні конкретних понять. Відбувається засвоєння і активне використання мовлення як засобу мислення, для вирішення різноманітних завдань. Розвиток йде успішніше, якщо дітей навчають вести міркування вголос, словами відтворювати хід думки і називати отриманий результат [45, с. 128].

Підсумовуючи зазначене вище, вважаємо за необхідне, відзначити, що розвиток мовлення молодших школярів проходить тривалий час свого становлення. Для того щоб об'єктивно оцінювати засоби формування мовлення у молодших школярів варто глибинно знати та розуміти історико-педагогічний аспект та вікові зміни у мовленні здобувачів освіти початкової ланки. Необхідним для проведення емпіричного дослідження, вважаємо також з'ясування психолого-педагогічних засад розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій. Цьому питанню присвячений наступний підрозділ нашої магістерської роботи.

1.2 Психолого-педагогічні засади розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій

Реалізація Державного стандарту початкової освіти та впровадження Концепції НУШ спонукає вчителя – класовода молодших школярів до пошуку нових форм, методів, прийомів та засобів навчання та виховання учнів, які б забезпечували ефективну реалізацію цілей і основних завдань освітнього процесу [17].

Чільне місце для забезпечення позитивного результату відводиться мультимедійним та інтерактивним технологіям, технічним засобам навчання [98]. Особливою результативністю відзначають екскурсії та проєктну роботу, які спрямовані на забезпечення не лише належного рівня

засвоєння учнями навчального матеріалу відповідно до змісту Типових навчальних програм, а й на уникнення поверховості та формалізму під час роботи [35].

Одна з форм організації освітнього процесу, що широко використовується в практиці сучасної початкової школи та відповідає всім вимогам до організації навчання молодших школярів, забезпечує їх становлення та всебічний гармонічний розвиток є віртуальна екскурсія, яка має вельми позитивний вплив на розвиток мовлення учнів початкових класів [39].

З'ясування психолого – педагогічних засад розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій є важливим аспектом для об'єктивного та цілісного розкриття впливу явища віртуальної екскурсії на загальний розвиток здобувачів початкової ланки освіти в цілому та розвиток мовленнєвих здібностей та навичок зокрема.

Віртуальна екскурсія є відносно новим поняттям для сучасної педагогіки. Проте у зв'язку зі швидкою технологізацією та гаджетизацією освітнього процесу та з активним впровадженням дистанційної форми освіти увага до віртуальних екскурсій значно посилилася [18].

Віртуальна екскурсія або ж, як ще прийнято називати, заочна екскурсія є інноваційним засобом навчання [63]. Тож для окреслення психолого-педагогічних засад впливу віртуальних екскурсій на розвиток мовлення молодших школярів першочерговим є означення самого поняття «віртуальна екскурсія».

Саме поняття «віртуальний» трактується як «змодельований за допомогою комп'ютера» [39]. Термін «virtual» з англійської перекладається як «фактичний» або «той, що відповідає дійсності». Отже, можна припустити, що віртуальний – це змодельоване явище за допомогою комп'ютерних технологій, але таке, що відповідає дійсному, існуючому в реальному житті.

Є. Александрова під віртуальною екскурсією розуміє «організаційну форму навчання, що відрізняється від реальної екскурсії віртуальним

відображенням реально існуючих об'єктів (музеїв, парків, вулиць міст тощо) з метою створення умов для самостійного спостереження, збору необхідних фактів» [1, с. 22].

Ю. Кулінка характеризує віртуальну екскурсію як комбінацію панорамних фотографій (сферичних або циліндричних), коли перехід від однієї панорами до іншої здійснюється через активну зону (їх називають точками прив'язки або точками переходу), які розміщуються безпосередньо на зображеннях, а також з урахуванням плану туру. Все це може доповнюватися озвучуванням переднього плану і фонової музикою, а за необхідності – і звичайними фотографіями, відеороликами, flash-роликами, планами турів, поясненнями, контактною інформацією та ін. [46].

За визначенням О. Подліняєвої: «Віртуальна екскурсія – це організаційна форма навчання, що відрізняється від реальної екскурсії віртуальним відображенням реально існуючих об'єктів із метою створення умов для самостійного спостереження, збору необхідних фактів тощо. Перевагами її є доступність, можливість повторного перегляду, наочність і багато іншого» [73].

На сайті вільної енциклопедії Вікіпедія поняття «віртуальна екскурсія» ототожнюється з поняттям «віртуальний тур» і його зміст розкривається як «послідовність декількох об'єднаних панорамних фотографій, між якими, в процесі перегляду, можна візуально переміщуватись, використовуючи спеціальні переходи, і взаємодіяти з об'єктами, що є частиною зображення, з метою отримання додаткової інформації» [21].

На наш погляд, всі означені визначення є науково обґрунтованими. У нашій роботі ми розглянемо поняття віртуальної екскурсії розуміючи під цим терміном умовне, заочне «відвідування» пам'яток архітектури, скульптури, парків, театрів, музеїв, різноманітних виставок та інших визначних місць за допомогою технічних засобів навчання, гаджетів, мультимедійних ресурсів, інтернету тощо.

У освітньому процесі, як зазначає Н. Волошина, «заочні екскурсії займають таке ж місце, як і звичайні, але відрізняються за характером проведення. Подорож під час заочних екскурсій уявна: замість справжніх пам'ятних місць, учні бачать їх фотографічне чи графічне зображення. Розповідь будується так, ніби вчитель «веде» учнів до пам'ятних місць. Віртуальна екскурсія зручна тим, що є можливість провести її у будь-якій школі. Добре, коли вчитель сам побував у тих місцях; до його послуг велика кількість путівників, довідників, фотографій, надісланих меморіальними і краєзнавчими музеями. Заочні екскурсії традиційно планують в такому, наприклад, порядку: Пункт зупинки: назва об'єкту споглядання, розповідь учителя (скорочено), художнє читання уривків з творів» [23, с. 138-139].

Віртуальні екскурсії як засіб розвитку мовлення молодших школярів використовують на нетрадиційних уроках. [10]. За дидактичною метою найчастіше їх відносять до матеріалу засвоєння нових знань. Так, при даній формі проведення віртуальної екскурсії вчитель перетворюється на екскурсовода та подає весь навчальний матеріал, розповідаючи ніби гід на традиційній екскурсії [96].

Для розвитку мовлення молодших школярів більш доречною та результативною є заочна екскурсія з елементами рольової гри. У цьому випадку учні класу об'єднуються в групи: екскурсоводів, репортерів, дослідників, енциклопедистів. При такій формі організації заочної екскурсії кожен з учнів має змогу висловитись, проявити свій творчий потенціал, налагоджується тісна комунікація між всіма учасниками освітнього процесу, за рахунок чого виникає гостра необхідність у спілкуванні, а мовлення та мова молодших школярів виходять на новий якісний рівень. Віртуальна екскурсія може поєднувати в собі елементи різних моделей і технологій навчання.

Проведення заочних екскурсій головним чином базується на використанні медіа-технологій та словесних методів навчання, серед яких розповідь та бесіда є ключовими [11]. Вчитель має змогу як підібрати необхідну для реалізації задач уроку віртуальну екскурсію, так і створити

власну. Питання за завдання до відео сюжету вчитель також розробляє самостійно. Сприятиме розвитку мовлення залучення дітей до обговорення, складання запитань один до одного [82].

Як показує досвід впровадження віртуальних екскурсій в навчально-виховний процес в початковій школі, діти з великим ентузіазмом включаються в роботу, оскільки такий вид діяльності є для них новим, цікавим та психологічно комфортним [9]. Так, заочна екскурсія має великий вплив не лише на розвиток мовлення молодших школярів, але і позитивно впливає на пам'ять, увагу, уяву, мислення.

Можна окреслити переваги віртуальної екскурсії:

1) «можливість для кожного ознайомитися з музейними експонатами більшості відомих музеїв світу, незалежно від місцезнаходження школи. Єдина технічна вимога – підключення до інтернету і наявність презентаційної техніки;

2) в руках учителя з'являється потужний мотиваційний інструмент, який він може використати для активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів під час проведення позакласного заходу. Елементи інтерактивності у поєднанні з інформаційними технологіями змінюють емоційну й інтелектуальну атмосферу уроку;

3) учні отримують доступ до якісних мультимедійних продуктів, за допомогою яких вчитель зможе сформулювати в них образне уявлення про історичне минуле. Мультимедійні засоби дають змогу не лише компенсувати брак сучасних наочних посібників, а й оперативно вносити до них певні зміни, продиктовані часом. Адже результати порівняння мультимедійних матеріалів з ілюстраціями підручників, якими користуються учні, явно не на користь останніх» [36, с. 108].

Основними перевагами віртуальних екскурсій О. Сущенко, В. Кравченко у своїх працях виділяють такі:

– доступність – можливість огляду визначних пам'яток всього світу без великих матеріальних і тимчасових витрат;

- можливість багаторазового перегляду екскурсій і опису об'єктів в будь-який час;
- отримання вражень – за допомогою екскурсії створюється ефект присутності, у користувача є можливість оглядати приміщення на всі 360 градусів;
- можливість бути всередині картинки – важливо подивитися на екрані, а потім поїхати і побачити наживо;
- практичність для сайту і туристичного підприємства – витрати на виготовлення та розміщення віртуальної екскурсії не вимагають великих вкладень, але дають великий ефект при успішній рекламі; отримання широкого спектру інформації – статті з детальним описом послуг, що надаються, безумовно, гарні, однак, не дають можливості подивитися, як все виглядає в реальності; можливість взаємодії з відвідувачами без посередників яскравою технологією візуалізації, яка дозволить дуже швидко, без участі людського ресурсу познайомити всіх відвідувачів сайту з наочно представленою інформацією [90].

Вважаємо за необхідне розглянути також основні недоліки віртуальних екскурсій. Насамперед, це неможливість поставити запитання в режимі реального часу; залежність від творців – неможливо побачити те, що не включено в екскурсію; обмеженість вражень як один з основних недоліків.

Визначним у розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальної екскурсії є те, що вчитель з допомогою учнів має змогу обирати матеріал, скласти маршрут, змінювати зміст відповідно до поставленої мети, при цьому здійснюється безпосередня тісна комунікація між всіма учасниками освітнього процесу без виключення. Позитивний вплив несуть і всі складові віртуальних екскурсій, включаючи відео, звукові файли, анімація, а також репродукції картин, зображення природи, портрети, фотографії [27]. Отож, використання віртуальних екскурсій робить освітній процес більш цікавим, якісним, результативним, сприяє розвитку мовлення та мови молодших школярів.

Завдяки віртуальним екскурсіям перед учнями відкривається доступ до нетрадиційних джерел отримання інформації, кардинально нові можливості для творчості, нові форми і методи навчання, розвитку мовлення та формування культури комунікації [78].

При методично правильно організованому, цілеспрямованому використанню віртуальних екскурсій як засобу навчання та розвитку мовлення в освітньому процесі у початковій школі у поєднанні з традиційними методами істотно підвищується ефективність сприймання та засвоєння навчального матеріалу, збільшується інтерес учнів до самого процесу комунікації та взаємодії один з одним та із іншими учасниками навчального процесу [77].

Заочні екскурсії як засіб розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки можуть реалізовувати ряд функціональних завдань та виступати у ролі:

- джерела навчальної інформації;
- наочності, демонстраційного чи ілюстраційного супроводжуючого матеріалу;
- тренажеру (для прикладу – тренажер поведінки в концертному залі чи на виставках у музеях);
- інструменту діагностики рівня засвоєння цінностей та моральних якостей, норм поведінки.
- засобу для самоосвіти та самовдосконалення;
- засобу для здійснення практичної діяльності та творчого розвитку.

Для гармонійного впровадження віртуальних екскурсій у освітній процес з метою розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів необхідно першочергово вирішити ряд завдань:

- привернути увагу учнів до теми та ідеї екскурсії, мотивувати їх діяльність;
- створювати постійну потребу у саморозвитку, духовному збагаченні ;

– навчитися підбирати екскурсії зміст яких відповідає віковим та індивідуальним особливостям учнівського колективу, якому буде представлена ця екскурсія;

– забезпечити сприятливу психологічну атмосферу на уроці, психолого - педагогічні умови, які необхідні для сприйняття, осмислення й оцінювання побаченого;

– формувати вміння виділяти основну думку, ідею, ціль віртуальної екскурсії; формувати в учнів бажання брати участь в аналізі побаченого, подальшій творчій діяльності на основі змісту побаченого у віртуальній екскурсії;

– організовувати пошуково-творчу діяльність школярів;

– розвивати окрім комунікаційних навичок та умінь, усного зв'язного мовлення, ще й писемне мовлення учнів початкових класів;

робота з постійного вдосконалення естетичного смаку школярів, їх бази цінностей» [95, с. 68].

Розвиток мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій можливий лише на таких уроках та заняттях , де вчитель не зводить навчання до викладу готових знань та всієї інформації, а активізує пізнавальну діяльність дітей, мотивує їх до пошуку відповіді на запитання, до виконання творчих завдань [81]. Цьому значною мірою сприяє використання інформаційно-комп'ютерних технологій та мультимедіа, аудіо та відео візуалізації освітнього процесу, без яких унеможлиблюється організація та проведення заочних екскурсій [72].

Віртуальні екскурсії це один із небагатьох засобів розвитку мовлення, який забезпечує одночасне етично-моральне, естетичне виховання та здатний викликати широкий спектр емоцій, глибокі та стійкі почуття, пробудити потребу в духовному комунікуванні з оточуючими. Вони виявляють вміння слухати, сприймати текст, аналізувати та оцінювати зміст побаченого, словесно відтворювати описані картинки, розвивають всі види мислення та усне зв'язне мовлення здобувачів початкової ланки освіти [2].

Таким чином, віртуальні екскурсії є ефективним, результативним та одним з передових інноваційних засобів розвитку мовлення молодших школярів в новій українській школі. Він забезпечує реалізацію цілого ряду навчально-виховних завдань та сприяє становленню чіткої ціннісної позиції. Організація заочної (віртуальної) екскурсії може мати найрізноманітніші форми проведення. Кожна з них має свої переваги та дозволяє учням стати ближче до виучуваної теми, поринути в епоху та продемонстрований світ, а отже, й глибше потім розуміти зміст навчального матеріалу. Окрім цього віртуальні екскурсії ставлять перед учнями гостру потребу у комунікації, розвивають всі види мислення та усне зв'язне мовлення здобувачів початкової ланки освіти.

1.3 Особливості застосування екскурсійної діяльності та її значення у розвитку мовлення молодших школярів

Питання особливостей впровадження та застосування екскурсійної діяльності та зокрема значення цього виду діяльності для становлення та розвитку зв'язного мовлення здобувачів освіти початкової ланки є важливим та необхідним для всебічного розкриття теми магістерської роботи та об'єктивності аналізу результатів емпіричного дослідження. Саме цьому питанню присвячений цей підрозділ.

На основі опрацьованих джерел [16; 31; 42; 47; 50; 51] робимо висновки, що віртуальні екскурсії належать до інноваційних форм проведення навчально-виховного процесу, особливостями яких виступають комп'ютерні та інформаційно – комунікаційні технології. Для того, щоб з'ясувати роль та рівень впливу віртуальних екскурсій на розвиток мовлення молодших школярів, вважаємо за доцільне розкриття першочергово історичного аспекту розвитку екскурсійної діяльності, що дасть змогу розглянути найважливіші моменти розвитку екскурсійної діяльності та визначити основні етапи її становлення, задля розкриття особливостей застосування екскурсійної

діяльності на різних історичних етапах та її значення у загальному розвитку та розвитку мовлення молодших школярів.

До здобуття свого сучасного стану та звичного для всіх сучасників вигляду, екскурсійна справа пройшла тривалий історичний шлях становлення та розвитку [44]. Так, історія розвитку екскурсійної діяльності в Україні досягає понад 200 років та включає декілька взаємопов'язаних між собою етапів. На кожному з них екскурсії відігравали свою роль та реалізовували конкретні актуальні для даного рокового проміжку завдання [53].

Екскурсійна діяльність є органічною частиною історії, культури нашої країни, її етапів становлення. Вона висвітлює особливості життєдіяльності та побуту нашої держави в різні історичні проміжки часу, показує, як розвивалася національна самосвідомість, культурний рівень суспільства в той чи інший історичний період. З огляду на це виділяють декілька етапів розвитку та становлення екскурсійної діяльності в Україні [25, с. 27].

Першим історичним етапом та часом зародження екскурсійної діяльності, періодом коли почали проводитися перші екскурсії є друга половина XVIII – перша половина XIX ст. Екскурсійна діяльність у зазначений період мала вигляд екскурсійних прогулянок для учнівських груп у природу, до поміщицьких мануфактур, майстерень ремісників та інших підприємств. Ініціаторами таких екскурсійних прогулянок виступали педагогічно-просвітителі.

Другий етап припадає на середину – кінець XIX століття. Цьому основною мірою сприяло вивчення демократичною українською інтелігенцією кращого досвіду у цій справі низки європейських держав, просвітителі яких вважали прогулянки та екскурсії учнів важливою формою навчання. Цей період характеризується значним поживленням екскурсійної діяльності, підвищеній цікавості в першу чергу до наукових та освітніх екскурсій.

Третій етап, який припадає на 90-ті рр. XIX ст. – 1918 р., характеризується зародженням організаційних засад у розвитку екскурсійного руху. Саме в цей

історичний період науковці, просвітителі визначають та окреслюють виняткову роль екскурсійної діяльності для загального всебічного розвитку школярів . Це дало поштовх для масштабного впровадження різного роду екскурсій в освітній процес здобувачів освіти різних ланок та для введення екскурсій як виду діяльності в позакласну та позашкільну роботу. Найпоширенішими екскурсіями, що організовувалися, були екскурсії у природу, історичні екскурсії, паломницькі, літературно-мистецтвознавчі, виробничі екскурсії. Організаторами екскурсій на той час, були як викладачі та працівники сфери освіти, так і відомі громадські діячі.

Четвертий етап відзначається відносно коротким проміжком часу – 1919-1927 рр. та масовістю впровадження так званих вітчизняних традиційних екскурсій. Відмінністю значення екскурсійної діяльності на цьому етапі є її політична та ідеологічна спрямованість, екскурсії почали використовувати для виховання трудящих мас. Це було спричинено тим, що саме в 20-30 рр. керувати та організовувати екскурсійну діяльність почали організації, які працювали задля задоволення ідеологічних вимог партійного керівництва, а основною тематикою екскурсій стала «науковореволюційна та виробнича» [25].

Не менш яскравим та своєрідним є п'ятий етап (1928-1941 рр.). Науковці та дослідники вважають його етапом розквіту екскурсійної діяльності на теренах сучасної України, адже саме в 30-х рр. туристсько-екскурсійна діяльність стає одним з найважливіших напрямків діяльності радянських профспілкових організацій, цей час характеризується і появою перших туристичних організацій, серед яких: Українське Екскурсійне Товариство, ВАТ «Інтурист», Всеукраїнське товариство пролетарського туризму і екскурсій (Укртуре), Центральна дитяча екскурсійно-туристська станція, Центральне туристсько-екскурсійне управління (ЦТЕУ) [93].

Значний відбиток на шостий етап розвитку екскурсійної діяльності наклало те, що він припадає на повоєнний період, 1946-1968 рр. Основними характерними ознаками цього періоду виступають відбудова та реконструкція

екскурсійних установ, історичних міст після Другої світової війни, зростання їхньої матеріально-технічної бази, розширення мережі екскурсійних об'єктів. Серед історичних передумов, які мали негативний вплив на розвиток екскурсійної діяльності в Україні мало місце посилення ідеологічного тиску на організацію та проведення екскурсій на території західних областей України, вимоги проведення екскурсій без будь-яких ознак та проявів національної ідентичності, націоналізму.

Протилежним до шостого є сьомий етап (1969-1986 рр.), це період зміцнення та усталення позицій екскурсійної діяльності на території України, період який відзначається появою самоідентичності, інакодумства та похилення ідейної монолітності.

Восьмий етап, його ще називають перехідним етапом, припадає на (1987-1990-ті рр.). Саме в цей час, після застою та занепаду екскурсійної діяльності відбуваються значні зміни в її організації та проведенні: екскурсійні установи від державного фінансування переходять на самофінансування, щодо тематики, то від ідеологічної тематики переходять до історико-краєзнавчої.

Дев'ятий етап є останнім (сучасним) етапом. Його часовий проміжок – кінець 90-х рр. ХХ – ХХІ ст. Цей етап характеризується переходом та перебудовою радянської системи екскурсійної діяльності до суто української, модернізованої. Завдяки комп'ютернізації та гаджетизації, а також становленню інформаційного суспільства та збільшенню ролі інформації змінюється і екскурсійна діяльність. У зв'язку з історико-суспільними викликами значного поширення та популяризації набули саме віртуальні екскурсії, які широко застосовуються не тільки у сфері туризму, але і в навчально - виховній діяльності, в системі освітніх закладів всіх типів [25].

Беззаперечно, екскурсійна діяльність посідає чільне місце в системі розвитку мовлення здобувачів освіти та виконує не лише функцію розвитку усного зв'язного мовлення, але й ряд інших функцій, які є важливими та необхідними для розвитку мовлення, в особливості для молодших школярів,

словниковий запас та життєвий досвід яких є досить обмеженим. Розглянемо ці функції більш ґрунтовно та детально [1].

Однією з ключових є інформаційна функція, адже відсутність наявної бази знань та недостатнє володіння інформацією унеможливають мовлення [62]. Екскурсійна діяльність будь-якого виду, в тому числі і віртуальні екскурсії, відповідно до своєї теми, мети та направлення містить інформацію з окремих розділів знань. У початкових класах це може бути наприклад: природнича (про сезонні зміни в лісі, про рослин степу, про рельєф, про природні копалини, про свійські тварини), історико-краєзнавча (про відомих історичних та громадських діячів краю, про історичні події на малій Батьківщині), географічна (про рельєф рідного краю, про водні об'єкти), громадсько-культурологічна (про громадські місця, про пам'ятки архітектури) й ін.

У плані реалізації та забезпечення інформаційної функції мовлення екскурсійна діяльність значно випереджує такі джерела отримання інформації як газети чи журнали, радіо та навіть телебачення [6]. Це спричинено більш високою наочністю та задіянням значної кількості органів чуття, адже значна частина інформації на екскурсіях підкріплюється демонстрацією об'єктів про які розповідається [26].

Не менш важливою є виховна функція, яка має тісний зв'язок з пізнавальною діяльністю. Беззаперечно, як в усному, так і в писемному мовленні пізнавальний процес є спонукаючим мотивом без якого мовлення взагалі б не відбулося. Так, «будь-яка екскурсійна діяльність має на меті розвиток пізнавального інтересу, прищеплення гуманістичних цінностей та засад, спонукає шукати прекрасне та бачити його у навколишньому світі, у всьому, що оточує. Реалізація та забезпечення цієї функції є надзвичайно важливою для розвитку мовлення молодших школярів, у яких тільки починають формуватися засади гуманізму, громадянська позиція, пізнавальний інтерес до оточуючого світу» [89, с. 79].

Побачене та почуте на екскурсії має спонукати здобувачів освіти до власних оцінних суджень та почуттів, викликати бажання ділитися ними з однолітками, батьками, іншими дорослими. Важливою практикою у більшості екскурсій є те, що учням пропонується після екскурсії творча робота. Так існує цілий ряд завдань, які можна задати учням по матеріалам екскурсії для розвитку їх мовлення: написати есе, написати лист у якому викласти свої враження, створення презентації, створення лепбуку, проєкт та багато інших [8]. Проте важливим є формування учнями власного пізнавального інтересу, щоб інтерес та оцінні судження інших вони не сприймали, як свої власні [19].

Культурологічна функція екскурсійної діяльності є важливим мотивом мовлення. Вона забезпечує організацію культурного дозвілля, задоволення духовних і рекреаційних потреб людини. Унікальні об'єкти природи, визначні пам'ятки історії, культури, архітектури, розкидані по всьому світу, викликають захват, а бажання їх пізнати та осягнути виступають сильною мотивацією до пізнання світу загалом, викликають потяг до спілкування, комунікації, обговорення побаченого та почутого.

Підкреслюють роль культурологічної функції екскурсійної діяльності і науковці та дослідники. Так, Н. Леоненко відкликається так: «...зростає роль екскурсії в організації культурного дозвілля місцевого населення, особливо там, де екскурсійні установи і музеї перейшли від епізодичних заходів до екскурсійних циклів. У такий спосіб можна дати людям систему знань, наприклад, з історії рідного міста, про пам'ятки культури та архітектури, розташовані на його території» [48, с. 38].

Функція розширення світогляду та формування інтересів – просвітницька, реалізовує духовне наповнення та збагачення. Учасники екскурсій, будь то звичайні традиційні екскурсії чи віртуальні, дізнаються цікаву та змістовну інформацію з історії, географії, краєзнавства, мистецтва, музики, літератури чи архітектури. Буває, що екскурсійна діяльність систематизує чи унаочнює уже наявні знання, робить їх глибинними,

допомагає побачити та досягнути те, про що вони неодноразово чули від інших чи читали самостійно [71].

Аналіз наукової та науково – публіцистичної літератури [12; 13; 22; 84; 91], дає змогу стверджувати, що всебічний гармонійний розвиток, розвиток мовлення та формування інтересів молодших школярів нерозривно пов'язані з розширенням та збагаченням світогляду. Завдання екскурсійної діяльності полягає не лише в тому, щоб надати екскурсантам інформацію та знання, а й у тому, щоб сформувати сталі інтереси. Усе зводиться до того, щоб молодші школярі надалі самостійно збагачували свій кругозір, читали літературу, захоплювались культурою та мистецтвом, вивчали та досліджували краєзнавчі особливості рідного краю. Екскурсії є цікавим та захоплюючим просвітницьким явищем, яке викликає бажання комунікувати та ділитись враженнями.

Пріоритетом використання віртуальної екскурсії для розвитку мовлення молодших школярів є те, що вона «радикально перетворює принцип наочності, створюючи подобу реальних об'єктів за рахунок інформаційного моделювання. В результаті здобувачі освіти початкової ланки отримують майже такий же (або сильніший) особистий досвід, в здійсненні дій, як і під час реальної взаємодії з подібними ситуаціями» [71, с. 645].

Отже, екскурсійна діяльність в залежності від типу екскурсії (природнича, краєзнавча, історична...) має свої притаманні виключно їй особливості реалізації. Вони залежать від місця, часу, вікової категорії та життєвого досвіду, уподобань екскурсантів. Проте екскурсії як реальні, так і віртуальні мають значний позитивний вплив на загальний розвиток здобувачів освіти та розвиток їх зв'язного мовлення. З огляду на те, що екскурсійну діяльність можна проводити на будь-якому уроці та навіть в позаурочний час, а не виключно на уроках літературного читання, письма та рідної мови, розвиток мовлення проходить невимушено, природньо. А сама організація та проведення екскурсії викликає у екскурсантів потребу у комунікуванні з вчителем, один з одним.

Висновки до 1 розділу

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій дав можливість дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні виникає потреба застосовувати віртуальні екскурсії для розвитку мовлення учнів початкових класів з метою обґрунтування специфіки використання віртуальних екскурсій як засобів розвитку мовлення молодших школярів.

Охарактеризовано психолого-педагогічні засади із проблеми розвитку мовлення молодших школярів у дітей молодшого шкільного віку засобами віртуальних екскурсій дав можливість дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні, із впровадженням дистанційного навчання виникає потреба застосування віртуальних екскурсій для розвитку мислення молодших школярів.

Ефективність розвитку мовлення засобами віртуальних екскурсій, насамперед, залежить від реалізації психолого-педагогічних умов. Їх аналіз свідчить, що важливо адаптувати спеціальні вправи та завдання, а також вибір матеріалу віртуальних екскурсій до вікових особливостей молодших школярів, що зумовлено психічними новоутвореннями учнів початкової школи.

Аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми дав змогу виявити, що застосування віртуальних екскурсій у сучасних школах ще мало відоме і використовується фрагментарно. Анкетування вчителів початкових класів показало, що в практиці сучасних вітчизняних шкіл розвиток мовлення засобами віртуальних екскурсій майже не здійснюється, учителі застосовують означені подорожі лише іноді, наголошуючи на тому, що недостатньо розробленою є методична основа розвитку мовлення засобами віртуальних екскурсій, тож важко реалізувати означену діяльність.

До особливостей застосування віртуальних екскурсій для розвитку мовлення можемо визначити такі: побачене та почуте на екскурсії має спонукати здобувачів освіти до власних оцінних суджень та почуттів,

викликати бажання ділитися ними з однолітками, батьками, іншими дорослими; творча робота є важливою практикою за результатами віртуальної екскурсії; всебічний гармонійний розвиток, розвиток мовлення та формування інтересів молодших школярів у тісному зв'язку з розширенням та збагаченням їх світогляду; завдання екскурсійної діяльності полягає не лише в тому, щоб надати учням інформацію та знання, а й у тому, щоб сформувати пізнавальні інтереси; віртуальні екскурсії є важливим мотивом мовлення, забезпечують організацію культурного дозвілля, задоволення духовних і рекреаційних потреб людини.

Віртуальні екскурсії це один із засобів розвитку мовлення, який забезпечує одночасне етично-моральне, естетичне виховання та здатні викликати широкий спектр емоцій, глибокі та стійкі почуття, пробудити потребу в комунікуванні з оточуючими.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ

2.1 Відбір різновидів віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів

Сучасний світ стає дедалі більш комп'ютеризованим та інформатизованим, залежним від інформаційних технологій. Вони широко, інтенсивно та масштабно використовуються людьми в різних сферах життєдіяльності суспільства [97].

Для більшості сучасних людей комп'ютер став незамінним та постійним помічником в навчанні, праці та відпочинку [79]. Оскільки інформаційні технології дали людині можливість не тільки спростити свою працю та подолати рутинність у виконанні певних задач, але і реалізували мрію про переміщення в часі та просторі [88].

Віртуальні екскурсії виступають як один із дієвих варіантів застосування нових інформаційних технологій у навчально-виховному процесі для розвитку мовлення молодших школярів. Окрім спілкування вони задовольняють потреби в культурному, фізичному, пізнавальному і духовному розвитку. Відмітимо, що саме віртуальні екскурсії є одними із небагатьох мережевих ресурсів, які об'єднують освітній процес із реальним життям саме через «живе» спостереження, знайомство із предметами, явищами в їх природньому виді та оточенні [26].

Педагогічний потенціал та навчально-виховні можливості віртуальних екскурсій є величезними, адже всім відомо ключове пізнавальне правило: краще один раз побачити, ніж сто разів почути [52].

Віртуальні екскурсії в освітньому процесі здобувачів освіти початкової ланки за методично правильною організації дають можливість підвищити рівень теоретичних знань, інтелектуальний розвиток, розвинути такі важливі якості як спостережливість, уміння аналізувати та синтезувати, класифікувати

та порівнювати, окрім цього засобом віртуальних екскурсій можна розвивати здатність сприймати красу навколишнього світу, вони є однією з форм поєднання навчання із життям, із практикою, важливим засобом активізації освітнього процесу.

Віртуальні екскурсії на сьогодні виступають як один із найефективніших і найпереконливіших засобів загального розвитку та розвитку усного та писемного мовлення здобувачів освіти початкової ланки, оскільки вони створюють в глядача ілюзію присутності.

Відбір різновидів віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів є важливим питанням у висвітленні питання розвитку мовлення школярів засобами віртуальних екскурсій та емпіричному дослідженні їх впливу. Відбір різновидів має значення для:

- постановки цілей і завдань нових екскурсій;
- правильної побудови віртуального маршруту;
- формування підтем;
- використання методичних прийомів;
- забезпечення зворотного зв'язку [25, с. 37].

Класифікація віртуальних екскурсій, тобто поділ їх на різновиди, є динамічною. На сьогодні віртуальні екскурсії, як і традиційні, класифікуються за такими ознаками: змістом; складом і кількістю учасників; тривалістю; за формою проведення та за тематикою. З огляду на їх відмінність та особливості існує класифікація за способом створення віртуальних екскурсій, яка будується з погляду на використання інформаційних технологій [48].

У методичній та науковій літературі наведена значна кількість різних класифікацій. Провідною класифікаційною ознакою для поділу віртуальних екскурсій є їх розподіл за тематикою на оглядові, тематичні та біографічні.

1. Оглядові, де зібрані елементи декількох екскурсій об'єднаних спільною темою.

2. Тематичні, тобто екскурсії що розкривають окремі теми.

3. Біографічні – екскурсії, пов'язані із життям і біографією видатних людей [25, с. 44].

Оглядові віртуальні екскурсії завжди багатотемні та багатопланові. Характерними для них є такі ознаки:

- дотримання історичної хронології подій. Матеріал про об'єкт, предмет, чи явище подається з моменту його заснування до теперішнього часу, інколи з окресленням подальших перспектив його розвитку;

- для показу обираються різноманітні екскурсійні об'єкти (пам'ятки історії та культури, будинки та споруди, природні об'єкти, місця проходження суспільно чи історично важливих подій, промислові та сільськогосподарські об'єкти);

- забезпечення жвавості сприйняття екскурсійної інформації;

- викладання подій крупним планом, без зайвої деталізації;

- формування загального уявлення про заочно відвідувану місцевість, об'єкт чи предмет;

- дотримання загально визначеної структури, використання однакового набору підтем: історія міста, військово-історична підтема, архітектурна, характеристика господарства, науки, освіти, культури (музика, література, театр та ін.), природних особливостей.

Тематичні екскурсії за змістом присвячені повному та глибокому вивченню однієї зазначеної теми. Їм, на відміну від оглядових екскурсій, властиве всебічне розкриття однієї теми. Характерними для них є такі ознаки:

- мають виключно одну тему;

- розподіляються на підтеми;

- присвячені певним проміжкам часу існування чи частинам обраного предмету екскурсійного показу;

- усі підтеми пов'язані між собою логічними переходами;

- може будуватися виключно на одноманітних об'єктах.

Біографічні віртуальні екскурсії пов'язані з життям та творчістю видатних людей. Це можуть бути місця їх народження, проживання чи будь-

які інші місця, що є знаковими у їх біографії. Ці екскурсії є дуже ефективними для інтеграції та проведення міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі здобувачів освіти початкової ланки.

За складом та кількістю учасників віртуальні екскурсії поділяють, як і звичайні традиційні, на індивідуальні, групові, для місцевого населення, для приїжджих, для здобувачів освіти, для дорослих, для осіб однієї професії [25].

У якості відбору різновидів віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення учнів початкової ланки, вважаємо за доцільне відмітити, що для реалізації цієї мети підійдуть виключно такі види екскурсій за складом та кількістю: індивідуальні, групові, для місцевого населення, для приїжджих та для школярів і студентів, але виключно диференціюючи матеріал, який буде доступним для сприймання віковою категорією дітей для яких проводитиметься вибрана екскурсія.

За тривалістю віртуальні екскурсії класифікуються, як і традиційні на: коротко-термінові та тривалі. Чим старшими є здобувачі освіти, тим тривалішою може бути екскурсія. Не рекомендуємо обирати для здобувачів освіти початкової ланки тривалі екскурсії. Також час екскурсії варто регламентувати у паралельному відношенні до складності матеріалу, який подається: так, якщо матеріал важкий для сприйняття та потребує значної додаткової роботи для цілісного сприйняття, то варто обрати коротко-терміновий різновид віртуальною екскурсії та навпаки.

Виділяють значну кількість різновидів віртуальних екскурсій за формою проведення: консультація, спектакль, концерт, прогулянка, масовка, лекція, пробна, рекламна, показова, урок та демонстрація.

При чіткій методично правильній організації та проведенні будь-яка форма проведення віртуальних екскурсій дає можливість працювати над розвитком мовлення та виступатиме засобом розвитку мовлення. Проте у виборі різновидів віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки варто звернути увагу на особливості кожного різновиду та його відмінність від інших [55].

Так, для прикладу, *віртуальна екскурсія-консультація* дає наочні відповіді на питання, поставлені в підсистемах екскурсії, проте найчастіше проводиться саме для представників окремих професій та розглядається як ефективний метод підвищення кваліфікації.

Віртуальна екскурсія-спектакль передбачає наявність театралізованої вистави та характеризується особливістю викладу тексту, а саме: велика кількість цитувань, поетичний стиль викладу теоретичного матеріалу, особливості побудови екскурсії.

Віртуальна екскурсія-концерт присвячується музичній темі з прослуховуванням музичних творів.

Віртуальна екскурсія-прогулянка є особливою формою віртуальних екскурсій, яка дає змогу поєднувати процес пізнання та здійснення навчально-виховного процесу разом із відпочинком. Саме цей вид віртуальних екскурсій є найбільш рекомендованим для початкового впровадження використання віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів.

Віртуальна екскурсія-масовка передбачає поєднання значної кількості учнів. Це можуть бути як діти одного віку, так і різновікові категорії школярів, за умови, що підібраний матеріал відповідатиме віковим особливостям класних колективів.

Віртуальна екскурсія-лекція – це екскурсія в якій розповідь переважає над показом. У використанні даного різновиду віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів варто звертати увагу на мотивацію та зосередженість, а також рівень концентрації уваги молодших школярів.

Пробна екскурсія є, так званим, завершальним етапом роботи вчителя над підготовкою та проведенням екскурсії, і використовується як метод перевірки готовності вчителя до проведення екскурсії на нову тему.

Рекламна віртуальна екскурсія фактично не використовується в навчально-виховному процесі. Вона є необхідною для детального та глибинного ознайомлення з характеристиками та особливостями пропонованого продукту.

Показова віртуальна екскурсія – це екскурсія, що покликана демонструвати зразки використання методичних прийомів та елементів техніки на певному об'єкті або варіантів розкриття певної підтеми.

Віртуальна екскурсія-урок – це наочна форма повідомлення знань і є запланованим видом діяльності в навчальних програмах. Вона є ефективною та результативною не тільки як окремий вид діяльності, але і у комбінації з іншими методами, прийомами, технологіями організації та проведення навчального процесу, а також безпосередньо для розвитку мовлення.

Віртуальна екскурсія-демонстрація є найбільшою та найпотужнішою формою ознайомлення з предметами, явищами, об'єктами, процесами. Особливістю побудови та проведення даного різновиду віртуальних екскурсій є демонстрація виконання певних різновидів робіт, функціонування на підставі вже діючих зразків. Цей різновид також доволі часто застосовується з ціллю розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки.

Диференціюючи та порівнюючи різновиди віртуальних екскурсій за формою проведення можемо зробити висновок, що для молодших школярів найзручнішими у впровадженні та роботі є такі різновиди віртуальних екскурсій: прогулянка, показова, урок та демонстрація.

Значна кількість різновидів виділяється і в класифікації за тематикою. Так виділяють сім основних різновидів, які в свою чергу поділяються на підвиди. Зазначена класифікація має такий вигляд:

- *історичні*: краєзнавчі, археологічні, етнографічні, військово-історичні, біографічні, в історичні музеї;
- *виробничі*: виробничо-історичні, виробничо-економічні, виробничо-технічні, професійно-орієнтаційні;
- *літературні*: літературно-біографічні, історико-літературні, літературно - художні, екскурсії до літературних музеїв;
- *мистецтвознавчі*: історико-театральні, історико-музикальні, по народнім художнім промислам, у художні музеї, картинні галереї, виставкові зали;

– *архітектурно-містобудівні*: будівлі даного міста, пам'ятки архітектури певного періоду, творчість одного архітектора, планування і забудова міста, сучасна архітектура і новобудови;

– *природознавчі*: ландшафтні, геологічні, зоологічні, ботанічні, гідрологічні, еколого-просвітницькі, екскурсії по екологічним тропам, екскурсії для насолоди естетичними якостями ландшафтів-фото-екскурсії;

– *релігійні*: пізнавальні, наукові, паломницькі [99, с. 38].

З погляду на використання інформаційних технологій [59; 66; 67; 70] можна розглядати класифікацію за способом створення віртуальних екскурсій.

Є кілька способів створення таких екскурсій, а саме:

1. Використання технологій створення презентації.
2. Використання інструментів сайтобудування (створення графічних карт, гіперпосилань).
3. Використання геоінформаційних систем (Google та ін.).
4. 3-D моделювання (створення мопеді окремого об'єкта).
5. Використання панорамних композицій (створення гарячих точок і переходів) [94, с. 70].

Отже, відбір різновидів віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів є дуже важливим та відповідальним завданням, оскільки існує значна кількість класифікацій та різновидів віртуальних екскурсій. Це важливо, бо різновиди покликані виконувати різні цілі, реалізовувати різні типи завдань. Важливим у виборі є також увага на вікові особливості здобувачів освіти, індивідуальні особливості класного колективу з яким проводитиметься той чи інший різновид віртуальних екскурсій. Не менш важливим є доречна регламентація часу. Тільки при методично правильній побудові та проведенні віртуальної екскурсії, вона виступатиме як засіб розвитку мовлення.

2.2 Методика розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій

Віртуальна екскурсія – це мультимедійна фотопанорама, в яку можна помістити відео, графіку, текст, посилання. Але на відміну від звичайної екскурсії, віртуальним екскурсіям властива інтерактивність. [68]. Так, під час подорожі можна наблизити або віддалити будь-який об'єкт чи явище, оглянути максимально великий об'єм території, розширитися в різні боки, детально оглянути об'єкти, які особливо зацікавили чи є особливо важливими для вивчення, наблизитися до визначеної точки чи навпаки віддалитися від неї, через активні зони переміститися з однієї панорами до іншої, наприклад прогулятися окремою територією чи приміщеннями.

При побудові віртуальних екскурсій варто звертати увагу на те, що їх можна організувати в потрібному темпі та чітко визначеному порядку. Так, для прикладу, можна обійти з середини музей, який знаходиться на іншій стороні світу чи побувати на таємничих незвіданих островах не покидаючи класну кімнату чи власну домівку.

Дослідниками науково обґрунтовано та перевірено на практиці вчителями-новаторами [60; 64; 87], що віртуальні екскурсії виступають потужним засобом розвитку мовлення. Особливо позитивним є результат роботи зі здобувачами освіти початкової ланки.

Для того, щоб віртуальні екскурсії були засобом розвитку мовлення необхідно методично правильно вибудовувати та організовувати роботу з ними.

Для учнів початкових класів в освітньо-виховних та розвивальних цілях рекомендовано використовувати віртуальні екскурсії в інші міста, країни, що вивчаються на уроках. Також сприятиме досягненню ефективного результату розвитку зв'язного мовлення віртуальні екскурсії в краєзнавчі музеї, цікаві неординарні виставки, дендро та ботанічні сади та парки, а також підприємства, чия виробнича технологія є цікавою та сприятиме не тільки

розвитку мовлення, але і розширюватиме кругозір здобувачів освіти початкової ланки.

Віртуальні екскурсії можна застосовувати при будь-якій формі організації освітнього процесу, на уроках, заняттях, виховних годинах. Також їх можна застосовувати як фрагментарно, на визначених структурних елементах уроку, так і загалом на урок, чи робити серію занять із певної тематики [54]. Наприклад, при вивченні творчості Тараса Григоровича Шевченка, здобувачам освіти початкової ланки набагато цікавішим було б відправитись у віртуальну екскурсію в музей імені Тараса Григоровича Шевченка, ніж просто прослухати цікаву розповідь вчителя чи прочитати біографію зі сторінок підручника. Така можливість відкрила би перед учнями життя та побут тогочасних людей, їх стиль життя, дала б змогу трактувати певні моменти поведінки, мислення, тематику творчості письменника.

Віртуальна екскурсія дозволяє повністю зануритись у вивчення теми, присвятити значну кількість часу загальному розвитку та розвитку мовлення здобувачів освіти. Але багато чого буде залежати від майстерності й умінь педагога, що використовує цей метод на своєму занятті. Тому у використанні віртуальної екскурсії як засобу розвитку мовлення молодших школярів варто звернути увагу на методіку розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій [71].

Важливим є перший етап – це побудова віртуальної екскурсії. В наш час є значна кількість розроблених віртуальних екскурсій. Так, є безліч корисних сайтів на яких представлені цілі каталоги збірок віртуальних екскурсій. Самостійне ж створення педагогом екскурсій – це трудомісткий процес, який створюється за чітко визначеними етапами. Розглянемо більш детально етапи підготовки віртуальної екскурсії. Отже, у процесі підготовки до проведення віртуальної екскурсії необхідно:

1. Визначити цілі і завдання віртуальної екскурсії.
2. Обрати тему.

3. Відібрати літературу, скласти бібліографію і визначити інші джерела матеріалу.

4. Вивчити джерела.

5. Ознайомитися з експозиціями та фондами музеїв за темою (якщо це екскурсія музеєм).

6. Провести відбір і вивчити екскурсійні об'єкти.

7. Підготувати текст віртуальної екскурсії.

8. Укомплектувати «папки екскурсорода» (презентації, фільм, слайди, тощо).

9. Вибрати методичні прийоми проведення віртуальної екскурсії [25, с. 44].

Для розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки важливим є дотримання методично правильного плану побудови та підготовки віртуальної екскурсії. Проте не менш важливим є методика проведення, яка включає в себе показ об'єктів і розповідь про них, а також про події, які з ними пов'язані та інший матеріал, який буде основою теоретичних знань, які мають засвоїти здобувачі освіти.

Важливим є розуміння того, що категорично не правильно будувати всю екскурсію на застосуванні єдиного методичного прийому. Для ефективного розвитку мовлення молодших школярів варто застосовувати методичні прийоми показу та методичні прийоми голосового супроводу [57].

До **методичних прийомів супроводу**, які є доречними та ефективними при проведенні віртуальних екскурсій та застосуванні їх як засобу розвитку мовлення молодших школярів належать такі:

1. *Прийом панорамного показу* – дає можливість учасникам віртуальної екскурсії спостерігати краєвиди будь-якої місцевості. Для активізації сприйняття учасників необхідно виявити композиційний центр місцевості і звернути увагу на нього. Відповідальний за проведення екскурсії повинен показати тільки основні її об'єкти в певній послідовності.

2. *Прийом зорової реконструкції* – це відновлення первісного виду об'єкта, що частково зберігся. Цей прийом застосовується у віртуальних екскурсіях, коли демонструються пам'ятки архітектури. Відповідальний за проведення екскурсії повинен «намалювати» таку картину, щоби людина образно уявила пам'ятку або подію. Використання цього прийому передбачає наявність у відповідального за проведення віртуальної екскурсії ґрунтовних знань про об'єкт чи подію.

3. *Прийом локалізації подій* дає можливість обмежити увагу учасників віртуальної екскурсії, зосередити її на конкретній території, на тому місці де відбулася подія. Часто застосовується разом із прийомом зорової реконструкції. Прийом локалізації викликає в екскурсантів почуття причетності до події.

4. *Прийом абстрагування* є уявним процесом виділення із цілого яких-небудь частин із метою їх відокремленого спостереження. Цей прийом дозволяє учасникам віртуальної екскурсії не бачити другорядного в сприйманому об'єкті.

5. Прийом зорової аналогії побудований на порівнянні даного об'єкта або з фотографією, або з малюнком іншого аналогічного об'єкта, або з тими об'єктами, які учасники віртуальної екскурсії спостерігали раніше. Завдання відповідального за проведення заходу – долучити учасників до пошуків аналогії, викликати в пам'яті образ аналогічного об'єкта [25, с. 51].

До *методичних прийомів голосового супроводу* відносять такі:

1. *Прийом екскурсійної довідки*. Відповідальний за проведення віртуальної екскурсії повідомляє короткі відомості про об'єкт: дату споруди, авторів проєкту, розміри, призначення. Даний прийом є більш доречним при проведенні віртуальних екскурсій про предмети, об'єкти чи явища, які є вже знайомими для здобувачів освіти та потребують актуалізації раніше отриманих знань чи їх узагальнення. З ціллю розвитку усного зв'язного мовлення можна запропонувати здобувачам освіти початкової ланки зробити відгук про побачене чи почуте.

2. *Прийом опису* – передбачає послідовний виклад відповідальним за проведення віртуальної екскурсії характерних рис, прикмет, особливостей зовнішнього вигляд пам'ятки, які не одразу виявляються учасниками віртуальної екскурсії. Чудово підійде для розкриття нової теми, ознайомлення з новим матеріалом. Для розвитку мовлення молодшим школярам можна запропонувати такі завдання як: словесно описати побачене, поділитися враженнями від побаченого чи почутого, переказати, створити діалог з однокласником на тематику побаченого.

3. *Прийом характеристики* – побудований на визначенні відмітних властивостей і якостей предмета, явища, людини. Цей прийом допомагає краще зрозуміти сутність об'єкта. Якщо прийом опису стосується лише зовнішніх сторін, то даний прийом дає характеристику внутрішніх, невидимих для них властивостей і якостей. Даний прийом потребує свідомого підходу та об'єктивної оцінки не тільки від відповідального за проведення віртуальної екскурсії але і від глядачів, які вже не просто дають оцінне ставлення побаченого, але і формують своє судження, ставлення до сутності побаченого. Для розвитку мовлення підійдуть такі вправи як: охарактеризуйте побачене, розкрийте сутність того чи іншого побаченого об'єкта.

4. *Прийом коментування*. Відповідальний за проведення віртуальної екскурсії тлумачить будь-які явища, події, критично оцінює дії учасників цих подій. Цей методичний прийом голосового супроводу є ефективних в розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки за рахунок того, що вчить їх правильно будувати повні речення, інтонувати, передавати побачене словесно. Окрім цього прийом відіграє значну роль у розвитку критичного мислення, формування оцінного ставлення побаченого. Як супровід до прийому коментування з ціллю розвитку мовлення варто застосовувати такі вправи: опис побаченого, коментування вигляду споруди чи почутого матеріалу, переказ із доповненням.

5. *Прийом цитування*. До цього методичного прийому вдаються для збагачення змісту сказаного матеріалу, підтвердження власної думки,

поглядів, задля передавання мовленнєвої колоритності чи культурних особливостей певного народу, місцевості чи історичних подій про які йдеться у віртуальній екскурсії, для відтворення картини подій чи ознайомлення з конкретною авторитетною думкою, перефразування якої було б недоречним чи неповно передавало суть побаченого чи почутого у віртуальній екскурсії.

6. *Прийом відступу.* Особливістю застосування цього прийому є те, що під час ведення віртуальної екскурсії відповідальний за її проведення ніби відходить від теми. Для цього можна використовувати такі види діяльності: читання поезії, наведення прикладів з особистого життя, цікавих фактів чи жартів щодо обраної тематики, розповідь змісту фільму чи прочитаної книги. Цей прийом не пов'язаний з утриманням віртуальної екскурсії, але дає можливість тривалий час зосереджувати увагу здобувачів освіти, мотивувати їх до зосередженого слухання та сприймання матеріалу, що подається. Головним завданням даного методу голосового супроводу виступає – зняття втоми, концентрація уваги. Ми виділили цей метод, як один із найефективніших та найрезультативніших методів голосового супроводу, який сприяє розвитку мовлення молодших школярів. Залучаючи здобувачів освіти до співпраці прийомом відступу важливим є те, щоб повертаючись до віртуальної екскурсії було легким та ненав'язливим [25, с. 63].

Важливим у методиці розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій є особливості складання індивідуальних текстів віртуальних екскурсій. Адже навіть коли вчитель обирає заздалегідь розроблену віртуальну екскурсію з сайту, йому необхідно пов'язувати її з методами голосового супроводу.

Індивідуальний текст віртуальної екскурсії виступає основою розповіді відповідального за проведення віртуальної екскурсії. Він виконує ряд важливих функцій:

- визначає послідовність викладу думок;
- коригує та окреслює повноту наданого теоретичного матеріалу;
- допомагає логічно будувати розповідь та викладати матеріал;

- сприяє уникненню важкого для сприймання здобувачами освіти початкової ланки теоретичного матеріалу;
- є каталізатором сприймання теоретичного матеріалу [1].

Індивідуальний текст віртуальної екскурсії кожен відповідальний складає самостійно. Це дає змогу вчителю підлаштувати викладений теоретичний матеріал у відповідності до вікових та індивідуальних особливостей класного колективу. Окрім того, вчитель може сформувати індивідуальний текст таким чином, щоб він виступав потужною мотивацією для сприймання матеріалу та основної розповіді віртуальної екскурсії.

Базою для написання індивідуального тексту виступає контрольний текст. Контрольний текст – це інформаційна наповненість, яка закладена в зміст віртуальної екскурсії. Саме контрольний текст є основою для написання всіх індивідуальних текстів. Так, у всіх індивідуальних текстів за наявності належного контрольного тексту буде ідентичний зміст, але будуть відрізнятися мовні звороти, будуть використовуватися різні слова, різна послідовність у розповіді, можуть використовуватися навіть різні факти, проте підтверджуючі один і той самий факт.

Методика побудови індивідуального та контрольного текстів дає змогу зробити висновок, що ці поняття не є тотожними, а головною відмінністю індивідуального тексту від контрольного є те, що він відображає структуру віртуальної екскурсії і побудований відповідно до її методичного розроблення.

Виділяють такі вимоги до індивідуального тексту:

- теоретичний матеріал не суперечить даним, які подані в контрольному тексті;
- має ідентичний зміст до контрольного тексту;
- є завершеною, готовою до використання розповіддю;
- відповідає віковим та індивідуальним особливостям здобувачів освіти;
- теоретичний матеріал розміщується в тій послідовності, в якій демонструються об'єкти;

- матеріал чітко розподілений на частини, кожна з яких присвячується одній із підтем;
- містить повний виклад того, що варто розповісти під час проведення віртуальної екскурсії;
- під час викладу суті історичних подій не має бути скорочень, оцінки їхнього значення;
- не допускається викривлення фактів, подій;
- вимога до матеріалу – науковість, достовірність;
- не допускається також згадка фактів без їх датування, посилання на джерела;
- всі цитування та посилання мають мати правильне оформлення;
- індивідуальний текст має нести завершену думку.

Ефективність розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій, окрім методично правильної її побудови також залежить від техніки проведення, яка складається з такого:

- дотримання плану віртуальної екскурсії;
- контроль зворотного зв'язку під час віртуальної екскурсії (паузи, прийоми привертання і підтримки уваги, реакція на непередбачені події);
- використання індивідуального тексту під час віртуальної екскурсії;
- робота з «портфелем екскурсовода» [25, с. 67].

Після опрацювання та аналізу науково-методичної літератури [5; 28; 30; 74; 76; 83] нами була розроблена новітня методика впровадження віртуальних екскурсій в освітній процес з ціллю розвитку мовлення молодших школярів.

Для висвітлення методики застосування віртуальної екскурсії для розвитку мовлення молодших школярів, нами був обраний 4 клас, урок з предмету Я досліджую світ, тема уроку «Музеї просто неба».

Згідно з розробленою методикою, розвиток мовлення здобувачів освіти початкової ланки засобом віртуальної екскурсії відбувався протягом всього

уроку, а сама методика проведення уроку-екскурсії складалась з трьох етапів – організаційного моменту, основної та заключної частин.

Кожен етап був спрямований як на реалізацію загального завдання – розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки, так і на досягнення конкретної, властивої виключно йому мети.

Організаційний момент був покликаний адаптувати учнів до нових навчальних умов, зняти напругу і страх, мобілізувати учбові можливості учнів, перевести увагу учнів з одного предмету пізнання на інший, представити учням проект усього уроку.

На організаційному етапі використовувала виключно словесні методи: розповідь, бесіду, пояснення та методи емоційного впливу.

Бесіда з елементами розповіді

«– Уявімо любі учні, що сьогодні ми з вами маємо змогу переміщуватися наче за допомогою магії, у будь-які куточки нашої з вами України. Спостерігати за її красою, величністю, насолоджуватися неповторністю українського мистецтва, побуту, звичаїв та традицій наших славетних пращурів. А які ж місця можуть допомогти нам зануритися в давнину, осягнути історичний шлях становлення наших пращурів? (*припущення здобувачів освіти*). Звісно, це музеї.

– Для початку запрошую Вас зробити отой внутрішній рух, який робить людину невагомою, станьмо легкі як вітер, або як птах, кому що подобається, і уявімо, що ми піднімаємося до висоти пташиного польоту, аби звідтам поглянути на наші музеї під відкритим небом.

– Що нам видно з такої височини? Чітко нічого не видно, але ми знаємо, що там, внизу, є: безмежні території музеїв, світлі та просторі виставкові зали, клопітливі музейні працівники, обладнання. Що ще є в музеях? (*Експонати, приміщення*). А ще там є ми, відвідувачі: реальні та віртуальні. Тож я запрошую вас відправитись у віртуальну подорож музеями України, які знаходяться просто неба».

Вправа очікування

– Які очікування ви покладаєте на сьогоднішній урок?

Основна частина передбачала формування позитивного ставлення до навчання, знань та умінь, що сприятимуть розширенню дитячого кругозору, збільшенню словникового запасу та вправлянню у побудові граматично правильних речень, набуття практичних навичок усного та писемного мовлення, удосконалення комунікативних вмінь та навичок здобувачів освіти початкової ланки.

Розкриття змісту віртуальної екскурсії.

– Нам з вами для прогулянки-онлайн доступні 7 локацій, розташованих просто неба:

- Музей архітектури та побуту "Шевченківський гай" (Львів);
- Мамаєва Слобода (Київ);
- Запорізька Січ (Запоріжжя);
- Музей народної архітектури та побуту (Ужгород);
- Резиденція Богдана Хмельницького (Чигирин);
- Національний музей народної архітектури та побуту України (Київ);
- Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Переяслав-Хмельницький).

– Можливо хтось вже відвідував ці музеї та хоче поділитися своїми враженнями? (*Вислуховую всіх бажуючих*).

Віртуальна екскурсія

<https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>

Заключна частина спрямована на удосконалення комунікативних вмінь, розвитку мовленнєвої компетентності здобувачів освіти початкової ланки, а також має значний потенціал для розкриття творчих здібностей, критичного мислення, уяви. Для проведення заключної частини варто обирати різнопланові завдання, які сприятимуть розвитку як усного так і писемного мовлення школярів. Наведемо їх приклади.

Вправа 1. «Я – кореспондент класної газети»

Учитель об'єднує здобувачів освіти у групи і пропонує їм написати замітки в класну газету, в яких висвітлити інформацію про один з побачених музеїв.

Роботу можна організувати таким чином:

- Обрати музей про який йтиме мова у статті.
- Розподілити обов'язки, хто буде писати статтю, хто буде додавати ілюстрації, фото, малювати тощо.

Підбиваючи підсумки вправи, учні розповідають чому обрали саме цей музей та свої враження від віртуальної подорожі.

Вправа 2. «Маркетолог-креативщик»

Учитель об'єднує учнів у групи. Кожна група обирає музей, розподіл йде так, щоб розібрали всі музеї. Завдання полягає в тому, щоб за певний проміжок часу (5 хвилин) створити коротку рекламу для музею, щоб залучити туди відвідувачів.

Вправа 3. «Займи позицію»

Запропонувати молодшим школярам проаналізувати віртуальну екскурсію за такою схемою:

- що можна дізнатися з віртуальної екскурсії?
- чи важливим для нас є її перегляд?
- що вам сподобалось, а що ні?

Важливим є і підбір домашнього завдання. Воно має значний потенціал для розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій. Так, можна пропонувати учням різнопланові практичні чи теоретичні завдання, завдання досліджувального напрямку. Для прикладу:

Вправа 1. «Словесне малювання»

Здобувачам освіти потрібно описати музей, який вони відвідували раніше. Якщо таких музеїв немає, то скласти розповідь про музей, який вони відвідали у віртуальній екскурсії.

Вправа 2. «Створення діафільму»

Запропонувати учням створити діафільм про музей, який знаходиться в їхньому місті. Роботу слід організувати таким чином:

1. Обрати музей.
2. Підготувати роздруківку плівки. Можна відразу порахувати кількість необхідних кадрів, а можна їх роздрукувати по одному, а потім склеїти.
3. Наклеїти або намалювати по порядку.
4. Оформити початковий та кінцевий кадри.
5. Якщо потрібно, склеїти кадри.
6. Презентувати свій діафільм, супроводжуючи розповіддю про те, що на ньому зображено.

Вправа 3. «Створення відеоряду»

Запропонувати учням створити відеоряд про будь-який музей, супроводжуючи його у ролі екскурсовода.

Отже, підсумовуючи вищезазначене можемо стверджувати, що методика розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальної екскурсії є процесом складним, який потребує від вчителя великої педагогічної майстерності та творчих зусиль, але водночас вона є ефективним та результативним засобом, який приносить позитивний результат вже з перших разів застосування. Задля використання віртуальної екскурсії як засобу розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки, варто звернути увагу на такі методично важливі характеристики як: дотримання етапів побудови та проведення віртуальних екскурсій, процес підготовки до проведення віртуальної екскурсії, методичні прийоми супроводу, методичні прийоми голосового супроводу, особливості складання та використання індивідуальних текстів. Нами були розроблені шляхи вдосконалення екскурсійної методики віртуальних екскурсій. (Додаток А).

За методично правильною побудовою та застосуванням віртуальної екскурсії є міцним рушієм та ефективним засобом розвитку мовлення молодших школярів.

2.3 Організація емпіричного дослідження та аналіз отриманих даних

Опрацьована науково-методична та наукова література [4; 37; 38; 49; 69] дає змогу стверджувати, що інноваційні та інформаційно-комунікаційні технології на сучасному етапі історичного розвитку суспільства визначаються фундаментальними та надважливими для гармонійної організації навчально-виховного процесу. Вони виступають підґрунтям для активізації пізнавальної діяльності, підвищення рівня засвоєння знань, умінь та навичок учнів на уроках в школі, розвитку критичного мислення, усного та писемного зв'язного мовлення [32].

Віртуальні екскурсії, які є засобами інноваційних технологій, сприяють реалізації значної кількості завдань, які ставить суспільство початковою ланкою освіти. Так, вони дають змогу розширювати й поглиблювати знання учнів, здобуті на уроках чи заняттях, формувати вміння комунікувати з навколишнім середовищем та сучасним інформаційним суспільством, виявляти складні взаємозв'язки між членами суспільства.

Окрім пізнавального значення віртуальні екскурсії мають виховний та розвиваючий потенціал. Так, вони виховують у здобувачів освіти, вміння бачити прекрасне, тягнутися до нього, бажання пізнавати світ, розширювати кругозір. В процесі екскурсійної роботи формується почуття колективізму, дружби, взаємодопомоги, розвивається пізнавальний інтерес учнів, вміння критично мислити, усне та писемне зв'язне мовлення.

З'ясування психолого-педагогічних засад розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій та особливості застосування екскурсійної діяльності та її значення у розвитку мовлення молодших школярів є головними завданнями проведеного нами емпіричного дослідження.

Базою для реалізації наукового дослідження, збору та аналізу даних, отриманих від емпіричного дослідження виступав Опорний заклад

Шалигинської селищної ради «Шалигинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Шосткинського району Сумської області.

Метою дослідження було з'ясувати вплив застосування віртуальних екскурсій як засобу розвитку мовлення молодших школярів на уроках та виховних заняттях в школі на ефективність викладання предметів початкового циклу освіти, активізацію навчально-пізнавальної діяльності та розвитку мовлення здобувачів освіти шляхом розширення і поглиблення знань, розвиток навичок самостійної роботи, підвищення зацікавленості предметами, стимуляція позитивного відношення до занять.

Для дослідження були обрані учні 4 класу загальноосвітньої школи. Так, в обраному 4 класі освітній процес відбувався з впровадженням віртуальних екскурсій. Загальну кількість учнів – 22, було розподілено на контрольну та експериментальну групи. У контрольній групі тема «Музеї просто неба (Вся Україна)» вивчалася без застосування віртуальної екскурсії, а в експериментальній групі тема вивчалася із застосуванням віртуальної екскурсії.

Експеримент передбачав три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

Для об'єктивності та неупередженості проведення експерименту нами були виокремлені рівні та показники розвитку мовлення здобувачів початкової ланки освіти, які ми подаємо у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Рівні та показники розвитку мовлення здобувачів початкової ланки освіти

№ п/п	Рівень	Показники
1.	Низький рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні знають основні поняття та правила; • учні можуть виконувати завдання із мінімальною допомогою вчителя;

		<ul style="list-style-type: none"> • гнучкі уміння формуються через ігрові та інтерактивні дії.
2.	Середній рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні самостійно виконують завдання, але їм потрібна певна підтримка та допомога вчителя; • учні набувають нових умінь та практикують їх застосування у різних контекстах; • гнучкі уміння розвиваються через навчання та практику.
3.	Достатній рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні здатні виконувати завдання без означеної підтримки; • учні розуміють важливість гнучких умінь та можуть застосовувати їх у різних ситуаціях; • гнучкі уміння є стабільними та внутрішньо мотивованими.
4.	Високий рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні володіють високим рівнем майстерності у розвитку та застосуванні гнучких умінь. • Учні ефективно вирішують складні проблеми та досягати цілей, використовуючи гнучкі уміння; • гнучкі уміння дають можливість учням вирішувати різні завдання в освіті та житті.

Для визначення рівнів розвитку мовлення здобувачів початкової ланки освіти засобами віртуальних екскурсій, нами було використано такі методи: спостереження, опитування, вивчення шкільної документації та різнопланові теоретичні та практичні завдання. Це дало змогу визначити реальний стан наявного рівня розвитку мовлення.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту дав можливість виділити рівні розвитку здобувачів освіти початкової ланки: низький, середній, достатній і високий. Як можемо відзначити із наведених нижче даних (рис. 2.1) розвиток мовлення молодших школярів засобами

віртуальних екскурсій учнів четвертого класу експериментального і контрольного класів майже на однаковому рівні.

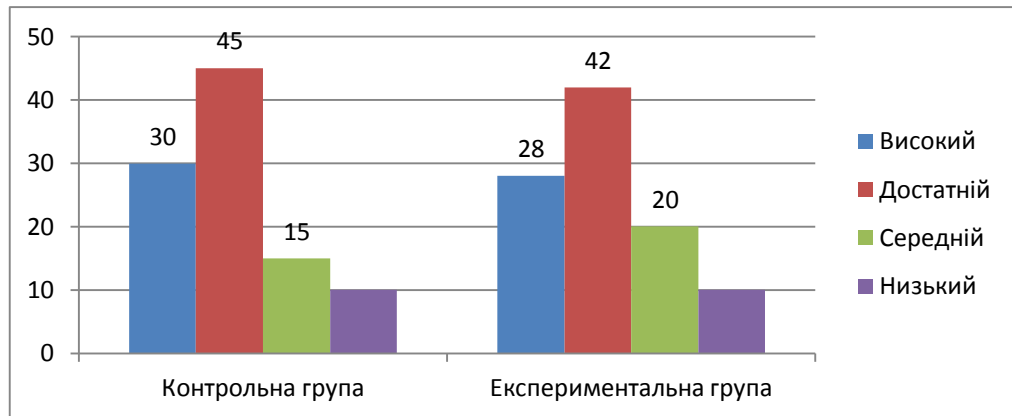

Рис. 2.1. Рівні наявного розвитку мовлення здобувачів освіти початкової ланки (констатувальний експеримент).

Важливим елементом експериментальної методики розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій став відбір самих віртуальних екскурсій та завдання, які виступали в організаційному етапі та заключній частині методики розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій. В основу експериментальної методики нами було покладено віртуальні екскурсій та репродуктивні, продуктивні, творчі вправи.

З метою визначення ефективності методики розвитку комунікативних умінь засобами медіа технологій було проведено констатувальний експеримент, у якому брали участь учні і контрольної, і експериментальної груп.

У процесі дослідження (формувальний етап) було підібрано віртуальну екскурсію, яку використали на уроці з предмету Я досліджую світ під час організації навчально-виховного процесу під час проходження педагогічної практики в початкових класах закладів загальної середньої освіти.

Для проведення контрольного етапу експерименту та визначення ефективності розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій здобувачам освіти початкової ланки пропонувалися завдання теоретико-практичного характеру, подібні до тих, що учнів виконували під час констатуючих зрізів. Ці завдання мали на меті з'ясувати рівень розвитку

мовлення засобом віртуальних екскурсій та ефективність впровадженої методики. Учні контрольної та експериментальної груп виконували аналогічні завдання, що дало можливість порівняти результати експериментального навчання.

Перевірка ефективності експериментальної методики показала, в учнів експериментальної групи суттєво вищий рівень розвитку мовлення. Результативність методики розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій проілюстровано на рисунку 2.2.

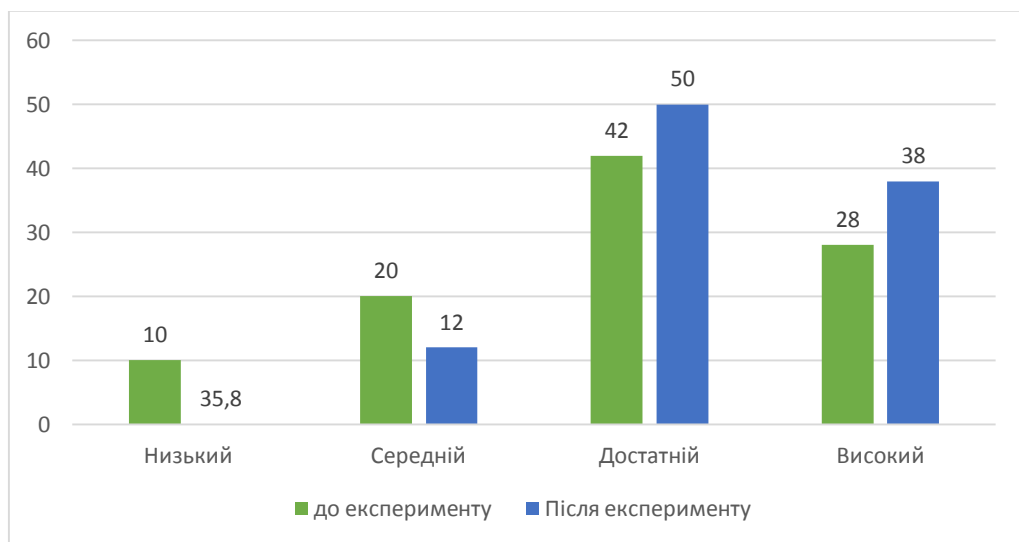

Рис. 2.2 Динаміка розподілу рівнів сформованості мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій (експериментальна група)

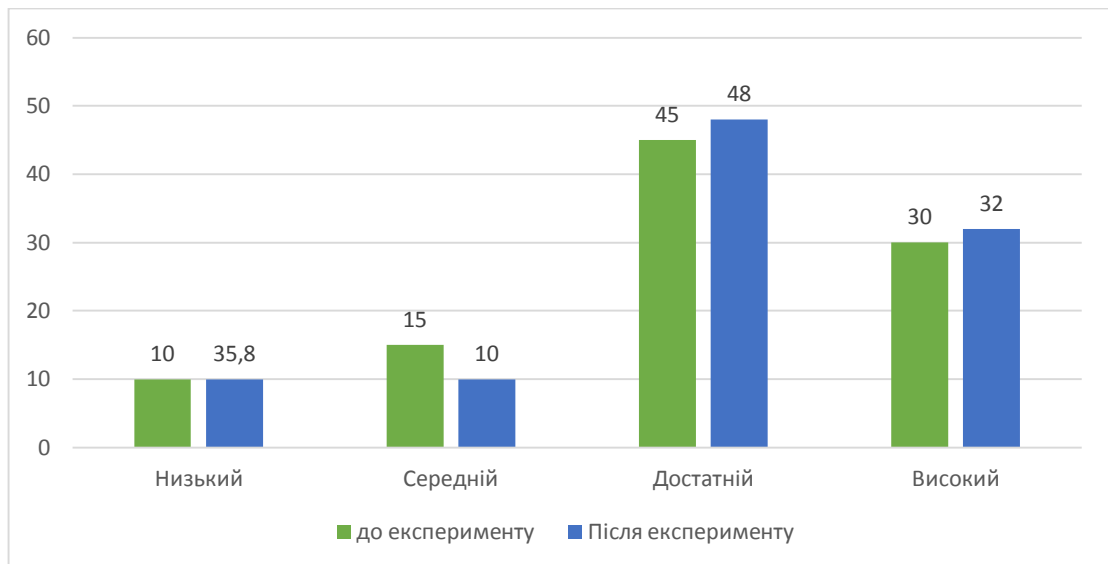

Рис. 2.3 Динаміка розподілу рівнів сформованості мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій (контрольна група).

Для зручності аналізу результати динаміки рівнів розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій наведемо у таблиці.

Таблиця 2.2

Динаміка рівнів розвитку мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій

Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	До експерим., %	Після експерим., %	До експерим., %	Після експерим., %
Низький	10	10	10	0
Середній	15	10	20	12
Достатній	45	48	42	50
Високий	30	32	28	38

Отже, аналізуючи отримані результати дослідження можемо зробити висновок, що віртуальні екскурсії є потужним засобом формування та розвитку усного та письмового зв'язного мовлення здобувачів освіти початкової ланки. Так, спостерігаючи та досліджуючи їх поведінку під час проведення віртуальних екскурсій та аналізуючи отримані дані, ми одразу

помічаємо, що серед опитаних не було жодного учня в яких би не відзначилось позитивного зрушення у розвитку мовлення засобом віртуальних екскурсій.

В ході дослідження вдалось встановити, що процес активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, а також безпосередньо розвиток усного та письмового зв'язного мовлення молодших школярів засобом віртуальних екскурсій має велике позитивне значення в навчально-виховному процесі загалом. Впровадження у освітній процес таких інноваційних засобів системи пізнавальних і творчих завдань і застосування різних прийомів групової та індивідуальної роботи, втілених у віртуальних екскурсіях, сприяє зміцненню інтересів дітей, дає можливість залучити всіх учнів до діяльності на уроці, розвиває навички групової роботи та сприяє розвитку мовлення здобувачів освіти. Задля ефективного впровадження віртуальних екскурсій в освітній процес нами була сформована добірка віртуальних подорожей Україною, які можуть бути впроваджені в освітній процес початкової школи як засіб розвитку мовлення молодших школярів (Додаток Б) та конспекти уроків з використанням віртуальних екскурсій як засобів розвитку мовлення молодших школярів (Додаток В).

Висновки до 2 розділу

Виявивши недостатню розробленість аспекту розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій, нами було розроблено методику розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій. Методика стала інструментом вирішення освітніх завдань розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій, що реалізувалися під час навчальних занять, практичної підготовки та самопідготовки за допомогою вербальних, наочних, репродуктивних, дослідницьких, евристичних, проблемних, ігрових методів.

Розроблено діагностичний інструментарій розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій дає можливість експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.

Динаміка рівнів розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій засвідчує ефективність застосування розробленої методики, оскільки в експериментальній групі спостерігається значне підвищення достатнього та зменшення низького рівнів, тоді як у контрольній групі відбулися незначні зміни, що пояснюються природним впливом.

ВИСНОВКИ

Результатом наукового дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій дав можливість дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні виникає потреба застосовувати віртуальні екскурсії для розвитку мовлення учнів початкових класів з метою обґрунтування специфіки використання віртуальних екскурсій як засобів розвитку мовлення молодших школярів.

Охарактеризовано психолого-педагогічних засади із проблеми розвитку мовлення молодших школярів у дітей молодшого шкільного віку засобами віртуальних екскурсій дав можливість дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні, із впровадженням дистанційного навчання виникає потреба застосування віртуальних екскурсій для розвитку мислення молодших школярів.

Ефективність розвитку мовлення засобами віртуальних екскурсій, насамперед, залежить від реалізації психолого-педагогічних умов. Їх аналіз свідчить, що важливо адаптувати спеціальні вправи та завдання, а також вибір матеріалу віртуальних екскурсій до вікових особливостей молодших школярів, що зумовлено психічними новоутвореннями учнів початкової школи.

Аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми дав змогу виявити, що застосування віртуальних екскурсій у сучасних школах ще мало відоме і використовується фрагментарно. Анкетування вчителів початкових класів показало, що в практиці сучасних вітчизняних шкіл розвиток мовлення засобами віртуальних екскурсій майже не здійснюється, учителі застосовують означені подорожі лише іноді, наголошуючи на тому, що недостатньо розробленою є методична основа розвитку мовлення засобами віртуальних екскурсій, тож важко реалізувати означену діяльність.

До особливостей застосування віртуальних екскурсій для розвитку мовлення можемо визначити такі: побачене та почуте на екскурсії має

спонукати здобувачів освіти до власних оцінних суджень та почуттів, викликати бажання ділитися ними з однолітками, батьками, іншими дорослими; творча робота є важливою практикою за результатами віртуальної екскурсії; всебічний гармонійний розвиток, розвиток мовлення та формування інтересів молодших школярів у тісному зв'язку з розширенням та збагаченням їх світогляду; завдання екскурсійної діяльності полягає не лише в тому, щоб надати учням інформацію та знання, а й у тому, щоб сформувати пізнавальні інтереси; віртуальні екскурсії є важливим мотивом мовлення, забезпечують організацію культурного дозвілля, задоволення духовних і рекреаційних потреб людини.

Віртуальні екскурсії це один із засобів розвитку мовлення, який забезпечує одночасне етично-моральне, естетичне виховання та здатні викликати широкий спектр емоцій, глибокі та стійкі почуття, пробудити потребу в комунікуванні з оточуючими.

Виявивши недостатню розробленість аспекту розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій, нами було розроблено методика розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій. Методика стала інструментом вирішення освітніх завдань розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій, що реалізувалися під час навчальних занять, практичної підготовки та самопідготовки за допомогою вербальних, наочних, репродуктивних, дослідницьких, евристичних, проблемних, ігрових методів.

Розроблено діагностичний інструментарій розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій дає можливість експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.

Динаміка рівнів розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій засвідчує ефективність застосування розробленої методики, оскільки в експериментальній групі спостерігається значне підвищення достатнього та зменшення низького рівнів, тоді як у контрольній групі відбулися незначні зміни, що пояснюються природним впливом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Є.В. Віртуальна екскурсія як одна із ефективних форм організації навчального процесу на уроці літератури. *Література в школі*. 2010. № 10. С. 22–24.
2. Алексеєва Г. М. Використання комп'ютерних технологій у школі. *Управління школою*. 2012. С. 112.
3. Андреев М. Д., Зіндер Л. Р. Про поняття мовного акту, мовлення, мовленнєвої діяльності і мови. *Питання мовознавства*. 1963. № 3. С.15-21.
4. Андрієвська В. А. Вплив інформатизації початкової школи на зміст і завдання початкової освіти. *Методологія сучасних наукових досліджень : матеріали XII наук.-практ. конф. молодих учених*, (10—11 листоп. 2015 р., м. Харків) / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2015. С. 8–9.
5. Антоненко В. М. Сучасні інформаційні системи і технології: навч. посіб. Київ: КСУМГІ, 2015. 131 с.
6. Арешонков В. К. Педагогічна самоорганізація в умовах інформатизації освіти. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2007. № 4. С. 45–47.
7. Бабич Н.Д., Герман К.Ф., Скаб М.В. Культура фахового мовлення: навч. посіб. Чернівці, 2006. 496с.
8. Баженов В. А., Лізунов П. П. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: підручник. Київ: Каравела, 2007. 640 с.
9. Баловсяк Н. В., Азарова О.М., Зуєва Н. І. Якісна освіта у віртуальній аудиторії. 2005. №7. С.24–25.
10. Биков В. Ю. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 2. С. 3–6.
11. Биков, В. Ю. Відкрита освіта і відкрите навчальне середовище. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2008. № 2. С. 116–122.
12. Білоусова Л. І. Способи використання комп'ютера для інтелектуального розвитку молодших школярів. *Вісник Харківського*

національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2006. Вип. 20. С. 12–20.

13. Білоусова Л. І. Формування інтелектуальних вмінь молодших школярів у процесі роботи з комп'ютером. *Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Харків : ХНПУ, 2004. Вип. 13. С. 31–35.

14. Блонський П. П. Психологія молодшого школяра: підручник. Київ: НПО «МОДЕК», 1997. 574 с.

15. Боженко О.О. Наступність і перспективність формування культури мовлення у дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи. *Лінгводидактична підготовка та професійний розвиток сучасного вчителя початкової школи*: зб. наук. праць. Херсон. 2018. С.107-112.

16. Богданова Н. К. Проблема інформатизації і соціалізації освіти. *Вища освіта України*. 2009. № 2. С. 83–89.

17. Бурік М. В. Стан та тенденції розвитку системи освіти України в умовах глобалізації. Київ: Четверта хвиля, 2007. 48 с.

18. Васютіна Т. К. Дидактичні можливості музейної педагогіки та віртуальних екскурсій у навчанні молодших школярів. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. збірник наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Вип. № 29, 2020.

19. Ващенко О. Л., Паламар С. К., Романенко Л. К. Теоретичний аспект проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів засобом віртуальної екскурсії. *Молодь і ринок*. 2020. № 1. С. 51–55.

20. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т.Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.

21. Віртуальна екскурсія: вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Віртуальний_тур#:~:text=Віртуальний%20тур%20%20послідовність%20декількох%20об,з%20метою%20отримання%20додатк%20ової%20інформації 9дата звернення: 15.04.2023).

22. Волкова Н. М. Стратегія інноваційного навчання: нові виклики освітньої реформи. *Директор школи. Шкільний світ*. 2018. № 9–10. С. 26–29.
23. Волошина Н. К. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.
24. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
25. Галасюк С. Л., Нездоймінов С. К. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
26. Горина С.Г., Сорочкіна Є.М. Віртуальна екскурсія як сучасний напрям впровадження інформаційних і комунікаційних технологій в освітньому процесі. *Наука та перспективи*. 2018. № 1. С. 53–57.
27. Гороль П. К., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л. Сучасні інформаційні засоби навчання: навч. посіб. Київ: Освіта України, 2007. 535 с.
28. Грицай, Н. І. Особливості використання комп'ютерів у навчанні молодших школярів. *Вісник Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Харків : ХДПУ, 2003. Вип. 11. С. 57–61.
29. Гумбольдт В. О., Звегінцев В.А. Відмінності побудови людських мов та їх вплив на розвиток духовний розвиток людського роду. *Історія мовознавства XIX і XX століть в нарисах і витягах*. 1960. 464 с.
30. Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіті. *Проблеми освіти*. Київ : ІЗМН, 1998. Вип. II. С. 5–11.
31. Гуржій А. М., Волинський В.П. Інформатизація навчання і створення електронної навчальної літератури: проблеми, шляхи вирішення. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2006. № 6. С.9-15.
32. Дараган Т. Л. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладацької діяльності. *Вища школа*. 2017. № 12. С. 65–69.
33. Де Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики. 1977. С.52.
34. Жукаускене Р. Радісна психологія. Відень, 1996. 252 с.

35. Забродська Л. М. Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект : метод. посіб. Харків : Основа, 2003. 239 с.
36. Завальнюк О.М. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. 208 с.
37. Заліський А. А. Інформатизація освіти - резерв підвищення її якості і доступності. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2010. № 7. С. 3–4.
38. Калініна Л. М. Інформатизація освіти. Стан та перспективи впровадження. *Директор школи. Шкільний світ*. 2015. № 1. С. 6–8.
39. Коваленко О. В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 9. С. 94–97.
40. Косеріу Е. Синхронія, діахронія, історія . *Нове у лінгвістиці*. 1963. Вып.3. С.143-343.
41. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 463 с.
42. Клокар Н. І. Організаційно-педагогічні засади створення електронних навчально-методичних комплексів для учнів. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2011. № 1. С. 34–37.
43. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. *Стратегія. Реалізація. Результати*. Київ : Грамота, 2005. 48 с.
44. Кудінова І.П. Цифрові технології в туризмі // Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції "Глобальні та регіональні проблеми інформатизації в суспільстві і природокористуванні 2020", 14-15 травня 2020 року, Київ: НУБіП України, 2020. С. 62- 69.
45. Кулагіна І.Ю. Вікова психологія: розвиток дитини від народження до 17 років. УРАО, 1999. 175 с.
46. Кулінка Ю. П. Підготовка студентів до проведення віртуальних екскурсій на уроках трудового навчання (технології). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 52. С. 44–50.

47. Лебедева В. В. Використання мультимедійного обладнання в професійній діяльності майбутнього вчителя. Харків : Діса Плюс, 2018. Вип. 59. С. 170–180.
48. Леоненко Н.А. Організація екскурсійної діяльності: конспект лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2019. 167 с.
49. Лихогляд Л. О. Інформаційні технології в школі та сім'ї. *Інформатика в школі*. 2012. № 9. С. 2 – 4.
50. Луначек В. Е. Навчальні комп'ютерні програми для загальноосвітніх навчальних закладів : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 145 с.
51. Лучинкіна А. І. Аналіз мотиваційної складової інтернет-соціалізації. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 9. С. 1–4.
52. Мадзігон В. В. Інноваційно-інформаційні проекти в сучасній освіті України. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2011. № 6. С. 12– 17.
53. Мазаракі А.А., Бойко М.Г., Босовська М.В. Трансформація туризму у суспільстві. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 4. С. 33-55.
54. Максименко С. Д. Психологічні механізми самореалізації особистості в медіапросторі. *Педагогіка і психологія*. 2013. № 2. С. 14—17.
55. Малієнко Ю. В., Ремех Т. К. Віртуальні екскурсії в контексті онлайн-навчання учнів. Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19: збірник матеріалів доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу, м. Київ, 27 травня 2021 р. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. С. 258-262.
56. Матвієнко О. В. Інформаційна освіта : теоретико-методологічні підходи. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2. С. 87–96.
57. Мацьоха О. М. Розвиток розумових здібностей учнів засобами інформатики . *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2003. № 8. С. 19–22.
58. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства. *Мовознавство*. 1997. С. 13.

59. Миколайчук Л. М. Комп'ютерні технології у початковій школі. *Шкільний світ*. 2010. № 9. С. 6 – 11.
60. Мирутенко Л. В. Аналіз надання освітніх послуг дистанційної форми навчання в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2014. № 2 (30). С. 112–118.
61. Мітрясова О. П. Проблеми комп'ютеризації навчання. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 4. С. 93 – 99.
62. Москаленко М.П. Переваги та недоліки віртуальних екскурсій з біології. *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу*. Суми: Мрія, 2017. С. 38–40.
63. Москаленко М.П., Міронець Л.П., Вакал А.П. Використання віртуальних екскурсій під час вивчення туристичного краєзнавства в умовах дистанційної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 31. С. 57-61.
64. Назар М. М. Проблеми формування віртуального освітнього простору. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 2. С. 75–79.
65. Немов Р. С. Психологія. Загальні основи психології. Київ: «ВЛАДОС», 2004. 134 с.
66. Овчарук О. Л. Тенденції інформатизації освіти й використання ІКТ для поліпшення якості освіти. *Шлях освіти*. 2007. № 2. С. 19–22.
67. Осадчий В.В. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої педагогічної школи. *Педагогічний процес: теорія і практика: збірник наук. праць*. Київ: «ЕКМО», 2009. Вип. 2. С. 190-207.
68. Паніна Є.А., Сташ С.М. Використання інтерактивних засобів навчання в освітньому процесі. *Науковий альманах*. 2015. № 1. С. 228–231.
69. Петлюшенко Н. І. Упровадження комп'ютерних технологій у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2012. № 1. С. 12 – 16.

70. Петухова Л.Є. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: монографія. Херсон: Айлант, 2007. 200 с.
71. Платунова Є.В. Віртуальні екскурсії як засіб формування пізнавальних універсальних навчальних дій здобувачів освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 14. С. 645–647.
72. Подліняєва О. О. Віртуальна екскурсія у роботі вчителя. *Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Вінниця, 9–10 листопада 2016. Вінниця : ВНТУ, 2016. С. 402–415.
73. Подліняєва О. О. Особливості використання сучасних медіа в освіті: віртуальна екскурсія. *Фізико-математична освіта*. 2016. № 4. С. 100–104.
74. Пономаренко Л. В. Особливості впливу мас-медіа на школяра. *Обдарована дитина*. 2013. № 7. С. 51–58.
75. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 із змінами № 538 від 07.08.2013 № 143 від 26.02.2020. URL: http://lib.znau.edu.ua/jirbis2/images/phocagallery/2017/Pryklady_DSTU_8302_2015.pdf (дата звернення: 01.11. 2022).
76. Прошкін В.В. Освітні веб-ресурси в професійній підготовці майбутніх вчителів. *Освітологічний дискус*. 2017. № 1–2. С. 16–17.
77. Репейнік Д. Р. Методичні рекомендації щодо організації віртуальних екскурсій на уроках англійської мови в профільних класах. *Магістерські студії. Альманах*. Херсон : ХДУ, 2022. Вип. 22. С. 73-75.
78. Романенко Л.В. Друць І. К. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування віртуальної екскурсії в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної інтернет-

конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 27 квітня 2018 р. Переяслав-Хмельницький, 2018. Випуск 35. С. 314–318.

79. Руденко О. З. Інформаційна культура. *Шкільний світ*. 2011. № 5. С. 17–19.

80. Рудь С. А. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови. *Лінгводидактична підготовка та професійний розвиток сучасного вчителя початкової школи*: зб. наук. праць. Херсон, 2018. С.269-274

81. Самукова І. П. Проект «ІНФО – 2011»: програма інформатизації навчального закладу . *Управління школою*. 2008. № 16. С. 13–16.

82. Селіванов В.В., Селіванова Л.Н. Віртуальна реальність як метод і засіб навчання. *Освітні технології і суспільство*. 2014. № 3. С. 378–391.

83. Семеріков С. Л. Мобільне навчання: історія, теорія, методика . *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2009. № 1. С. 96–104.

84. Сільчак І.В. Організаційно-методичні форми використання комп'ютера у початкових класах . *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2000. № 3. С.38.

85. Сіранчук Н.М. Учення Л.С. Виготського про мислення та мовлення і методична стратегія розвитку мовленнєвих творчих здібностей молодших школярів. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць. 2014. Вип.66. С.184-187.

86. Смирницький А.І. Синтаксис англійської мови. 1957. 286 с.

87. Сокурянська Л. Б. Смарт-освіта: широка доступність до знань чи шлях до незнання? *Новий колегіум*. 2019. № 2. С. 48-50.

88. Старікова Н. Н. Використання інформаційних технологій у початковій школі. *Шкільний світ*. 2014. № 12. С. 8 – 16.

89. Сухорукова Є.В. Віртуальні екскурсії як засіб патріотичного виховання. Актуальні проблеми модернізації математичної і природньо-наукової освіти: матеріали. науч.-метод. конф. з міжнар. участю, 2018. С. 79–82.

90. Сущенко О.А., Кравченко В.В. Становлення віртуального туризму як напряму розвитку інформатизації діяльності туристичного підприємства. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_tech_2018_140_6 (дата звернення: 28.03.2023).

91. Торяник Л. Б. Використання інформаційних технологій для підвищення ефективності освітнього процесу. *Англійська мова та література*. 2012. № 12. С. 2–12.

92. Українська радянська енциклопедія: у 7 т. / гол. ред. М.П.Бажан. К.: Головна редакція української радянської енциклопедії. 639 с.

93. Удовиченко І.В. Музейна педагогіка: теорія і практика : наук.-метод. посіб. Київ: Лотос. 2017. 72 с.

94. Устюжаніна Н.В. Віртуальна екскурсія як інноваційна форма навчання. *Наука і перспективи*. 2017. № 2. С. 70–74.

95. Цимбалюк А. М. Віртуальні екскурсії як інноваційна форма екскурсійної діяльності в період пандемії. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 75с.

96. Чепелева Н. І. Віртуальні екскурсії як засіб пізнання природи. *Харківський природничий форум: VI Міжнар. конф. молодих учених*. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 113–116.

97. Шакотько В. В. Методика використання ІКТ у початковій школі: навч.-метод. посібник. Київ: ТОВ Редакція «Комп'ютер», 2008. 128 с.

98. Шишкіна М.П. Тенденції розвитку та використання інформаційних технологій у контексті формування освітнього середовища. Київ: Атіка, 2004. С 81-88.

99. Шокало, Є. С. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами віртуальної екскурсії. Херсон : ХДУ, 2021. 38 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Шляхи вдосконалення екскурсійної методики віртуальних екскурсій

- Перший шлях - систематичне поповнення і оновлення знань вчителями-екскурсоводами, їх навчання у вищих навчальних закладах, на курсах, участь у теоретичних, методичних і науково-практичних конференціях, семінарах.
- Другий шлях - розробка такої методичної документації (контрольного тексту, методичної розробки, "портфеля екскурсовода"), яка стане основою для високої якості ведення екскурсій.
- Третій шлях - детальна розробка технології використання методичних прийомів показу і розповіді з урахуванням особливостей різних екскурсійних тем та диференціації груп екскурсантів.
- Четвертий шлях - практичне засвоєння методичних прийомів проведення екскурсій вчителем, ефективне використання рекомендованих прийомів на маршрутах, в процесі конкретної екскурсії.
- П'ятий шлях - чітке відпрацювання техніки ведення віртуальних екскурсій.
- Шостий шлях - засвоєння і збереження контактів між вчителем і учнями, які спостерігають віртуальну екскурсію; володіння основами таких наук, як психологія і логіка.

**Добірка віртуальних подорожей Україною, які можуть бути
впроваджені в освітній процес початкової школи як засіб розвитку
мовлення молодших школярів
Музеї**

• **Музеї просто неба**

<https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>

У таких музеях можна познайомитися з народною архітектурою та побутом, а також дізнатися про історію та особливості різних регіонів.

Для прогулянок-онлайн доступні 7 локацій, розташованих просто неба:

- Музей архітектури та побуту "Шевченківський гай" (Львів);
- Мамаєва Слобода (Київ);
- Запорізька Січ (Запоріжжя);
- Музей народної архітектури та побуту (Ужгород);
- Резиденція Богдана Хмельницького (Чигирин);
- Національний музей народної архітектури та побуту України (Київ);
- Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Переяслав-Хмельницький);

• **Музей Ханенків (Київ)**

<https://khanenkomuseum.kiev.ua/uk/pro-musey/virtualnyi-tur>

У художньому музеї презентують видатні колекції світового мистецтва. В одному із виставкових залів відкрито постійну експозицію колекції мистецтва Азії.

Окремим архітектурним витвором є сам особняк родини Ханенків.

• **Музей "Бджільництво Гуцульщини" (Косів)**

<https://www.google.com/maps/@48.3062508,25.107779,3a,90y,293.94h,92.42t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipPSvTuiCxqgBqmTsGJopTMo0tbQeJ7m0SdhAfLH!2e10!3e12!7i12140!8i6070?entry=ttu>

Музей розташований на території природного парку "Гуцульщина" в Івано-франківській області. Він створений, щоб популяризувати традиції бджільництва та зберегти історію пасічницької справи гуцулів.

Тут можна побачити колекцію шишок та зрізів дерев, а також насолодитися панорамами довкола музею.

Храми

• **Карпатські дерев'яні церкви (Львівська, Закарпатська та Івано-Франківська область).**

<https://churches.authenticukraine.com.ua/ua/>

У Карпатах збереглися старовинні дерев'яні церкви з унікальними архітектурними формами, різьбою, іконами та стінописом. Вони внесені до переліку світової спадщини ЮНЕСКО.

Віртуально можна відвідати такі дерев'яні храми:

- Церква Святого Архангела Михаїла (Ужок);
- Церква Зішестя Святого Духа (Потелич);
- Церква Пресвятої Трійці (Жовква);

- Церква Зішестя Святого Духа (Рогатин);
- Церква Собору Пресвятої Богородиці (Матків);
- Церква Святого Юра (Дрогобич);
- Церква Вознесіння Господнього (Ясіня);
- Церква Різдва Пресвятої Богородиці (Нижній Вербіж).

• **Михайлівський собор (Київ)**

<https://discover.ua/locations/mihaylovskiy-zlatoverhiy-sobor>

Михайлівський собор був побудований ще у 1108 році, проте кілька разів перебудовувався та реставрувався. Відродження сучасного храму почалося у 1997 році.

Цей віртуальний тур супроводжується аудіоекскурсією, де можна більше дізнатися про історію храму. Проте здійснити онлайн-прогулянкою можна лише довкола собору.

• **Андріївська церква (Київ)**

<https://discover.ua/locations/andreevskaya-cerkov>

Храм знаходиться в серці київського Подолу і часто привертає увагу туристів. На жаль, поки немає віртуального туру всередині церкви після реставрації. Проте якщо ви не знаєте історію храму – можете віртуально прогулятися довкола церкви та послухати невелику аудіоекскурсію.

Театри

• **Оперні театри (вся Україна)**

<https://theatres.authenticukraine.com.ua/ua/>

Це місця, де перетинаються музика, література, акторська майстерність та неповторна архітектура. Оперні театри України мають унікальну побудову.

Під час віртуальних турів театрами можна побувати за кулісами та в інших місцях, закритих для глядачів. Онлайн-екскурсії мають аудіосупровід.

- Одеський національний академічний театр опери та балету;
- Львівський національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької;
- Чернівецький музично-драматичний театр ім. Ольги Кобилянської;
- Національний академічний театр опери та балету імені Т. Г. Шевченка;
- Київський національний академічний театр оперети.

Замки та фортеці

• **Острозький замок (Острозь)**

<https://ostvr.com/uk/ostroh-castle>

Протягом XIV-XVI століть замок був родовим помешканням князів Острозьких.

Згодом тут було відкрито краєзнавчий музей, де зберігаються археологічні колекції, експонати живопису, етнографії, народної творчості, кераміки та зразки козацької зброї. У замку зберігається найбільша колекція ікон Острозької майстерні іконопису XVIII століття.

Національні парки та заповідники

• **Голосіївський (Київ)**

https://www.google.com/maps/@50.3659603,30.5413797,3a,75y,186.94h,90t/data=!3m1!1e1!3m9!1sAF1QipOZ82_Rjc9Jp8rfFrv5wqwnyZPoUJbfWz7YcD-k!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipOZ82_Rjc9Jp8rfFrv5wqwnyZPoUJbfWz7YcD-k%3Dw365-h260-k-no-pi0-ya73.06372-ro-0-fo100!7i10810!8i5405!9m2!1b1!2i46

Цей природний парк розташований в південній частині столиці. На його території знаходяться широколистяні та хвойні ліси, є озеро та ставки.

У відео-турі можна побачити весь парк з висоти пташиного польоту.

• **Нижньодністровський (Одеська область)**

<https://www.google.com/maps/place/>

Цей парк омивається річкою Дністер. Також на його території є багато водоймів, зокрема лимани та затоки.

• **Гетьманський (Сумська область)**

<https://www.google.com/maps/place/>

На території парку протікає річка Ворскла, поруч також є заплави та болота. Площа парку – понад 23 тис. гектарів різноманітного ландшафту. Тут є луки, соснові та дубові ліси.

• **Вижиницький (Чернівецька область)**

<https://www.google.com/maps/@48.1629715,25.261646,3a,90y,181.52h,83.97t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipPKn79e9ywhwf5stSoSuPTQL29fa5UcI9BCO0CC!2e10!3e12!7i13516!8i6758?entry=ttu>

За площею він один з найменших парків українських Карпат. Це низькогірна частина, де переважають ліси з бука та ялиці. На території парку можна помилуватися урочищем Лужки, де протікає джерело з мінеральними водами.

• **Ужанський (Закарпатська область)**

<https://www.google.com/maps/@49.0886358,22.5677172,3a,90y,157.98h,71.59t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipO-2IoJmuzZpQNXBh8A0SFHQ8iUrY8Z-VJwYLMY!2e10!3e12!7i8102!8i4051?entry=ttu>

Цей природний парк розташований у межах українських Карпат. На його території є багато старовинних лісів, а в селі Стужиця росте "Дуб Чемпіон". Це один з найстаріших дубів країни, якому вже 1300 років.

Також на території парку можна побачити кордон Кременець-Тройстик – це стик трьох кордонів між Україною, Польщею та Словаччиною.

• **Гуцульщина (Івано-Франківська область)**

https://www.google.com/maps/@48.303154,25.0889442,3a,90y,228.69h,98.77t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipOFSw-kNM_Jgh5EF1kPW6Jqu5RU7ECn69I_IrkL!2e10!3e12!7i11934!8i5967?entry=ttu

Парк розташований на території покутсько-буковинських Карпат, тому тут є багато лісів та водоймів. Цікавою природною місциною також є полонина Росохата, де знаходиться колиба з сироварнею.

Крім того, на території парку є маєток Святого Миколая – його також можна оглянути віртуально.

• **Сколівські Бескиди (Львівська область)**

<https://www.google.com/maps/@49.0335049,23.5642142,3a,75y,137.83h,101.21t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipPJ1CvRnvtVsaQniDdwtYCXmzsJIZapTVuvauNP!2e10!3e12!7i11982!8i5991?entry=ttu>

Парк охоплює частину річки Стрий та Опір, тут також знаходяться два водоспади, гори та наскельна фортеця-град – "Густань". Популярною локацією також є Мертве озеро, де відсутні будь-які живі організми через високий вміст сірководню.

Також тут можна побачити пам'ятки архітектури XIX століття – палац Гредлів.

• ***Зачарований край (Закарпатська область)***

https://www.google.com/maps/@48.3984375,23.0798185,3a,90y,186.72h,46.33t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipNb8Jd-8EgyjsBZQO4s3BmJALHkrMnu_n2ISPVd!2e10!3e12!7i10792!8i5396?shorturl=1

Більшу частину парку займають саме букові ліси – чудове місце для пішого маршруту. Крім того, парком протікає притока Тиси – річка Боржава.

Найбільшою вершиною парку є гора Бужора, проте також можна побачити скелі фантастичних форм, наприклад Смерековий Камінь.

• ***Черемоський (Чернівецька область)***

<https://www.google.com/maps/@47.7863223,24.9833167,3a,90y,234.12h,74.91t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipPC-ATsrPxCiCrAcF-8Mq2x9mR9LC4VNEwPYxF8!2e10!3e12!7i13512!8i6756?shorturl=1>

Цей природний парк – комбінація гірських вершин, скель, глибоких ущелин, полонин та смерекових лісів. Віртуально можна відвідати також ставок Кляуза Перкалаб. А на одній із полонин розташована церква Святого Івана Хрестителя.

• ***Верховинський (Івано-Франківська область)***

https://www.google.com/maps/@48.2049095,24.6788339,3a,90y,197.84h,35.46t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipNYI1e0Ntob_XnFKQ-pPzHt7IiK59Y8ZV-nll_2!2e10!3e12!7i13522!8i6761?shorturl=1

Парк охоплює території поблизу Чивчинських і Гринявських гір. Можна також здійснити віртуальну екскурсію місцевим еколого-освітнім візит-центром.

• ***Карпатський (Івано-Франківська область)***

<https://www.google.com/maps/@48.4400418,24.5639764,3a,90y,248.29h,85.63t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipPJRSO9S5Itrpgm2TfAtWhQO7bWWB65XgRNo3JL!2e10!3e12!7i11932!8i5966?entry=ttu>

Парк відомий своїми горами та унікальними лісами. Популярною туристичною локацією є Скелі Довбуша, як розповідають перекази, колись ці печери були сховищем для опришків.

Красиву панораму карпатських гір можна також побачити на полонині Маковиця, або піднятися на вершечок однойменної гори.

• ***Дермансько-Острозький (Рівненська область)***

https://www.google.com/maps/@50.2929136,26.3496228,3a,90y,210.96h,50.1t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipOlb9SRjvcirWXFObzVSgJT6dic_ebsFeerg8Vp!2e10!3e12!7i13512!8i6756?shorturl=1

Це поєднання мальовничих пагорбів та річкових долин. Невеликі скелі можна відшукати в урочищах, які входять до території парку. Наприклад, є можливість віртуально прогулятися урочищем "Зінків камінь".

• **Кременецькі гори (Тернопільська область)**

<https://www.google.com/maps/@50.0622003,25.6328546,3a,90y,24.22h,1t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipNFXugsnc9Y4DIxQ0Bqzsz2JmsjVLX9De0nEQEz!2e10!3e12!7i13500!8i6750?shorturl=1>

Переважно вся територія парку вкрита лісами, але тут можна знайти Дівочі скелі. Їхнє походження супроводжується легендами про дівчат, яких взяли у полон. Проте найпопулярнішою історичною перлиною цього природного парку є Кременецька фортеця.

• **Ботанічний сад ім. Гришка (Київ)**

https://museum-portal.com/ua/muzeyi/208_nacionalniy-botanichniy-sad-im--m-m-grishka

У ботсаду Гришка є теплиці з екзотичними рослинами – африканськими кактусами, величезними фікусами та дикими орхідеями.

Зазвичай, у цих теплицях дуже жарке та вологе повітря – такого клімату потребують рослини. А онлайн ними можна прогулятися без жодного дискомфорту.

• **Дендропарк "Софіївка" (Умань)**

https://museum-portal.com/ua/muzeyi/230_nacionalniy-dendrologichniy-park--sofiyivka-

Це місце називають одним з "семи чудес" України.

Туристів приваблюють його мальовничі пейзажі та велика територія різноманітних насаджень. Численні статуї, альтанки та фонтани на території парку виконані в стилі давньогрецької міфології.

Конспекти уроків з використанням віртуальних екскурсій як засоби розвитку мовлення молодших школярів

Конспект уроку з мистецтва

Тема уроку: Віртуальна екскурсія до Музею сучасного мистецтва України

Мета уроку: *формування ключових компетентностей: вміння вчитися:* організувати своє робоче місце, планувати власні дії, самостійно виконувати практичне завдання, оцінювати свою роботу та діяльність однокласників, здійснювати самоконтроль, робити висновки; *загальнокультурної, інформаційної; міжпредметної естетичної компетентності:* спроможність аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової культури; *здоров'язберезжувальної:* раціонально планувати час, дотримуватися правил техніки безпеки під час користування цеглинками LEGO; *предметної мистецької компетентності:* виховувати любов до праці, до предмету, формування естетичного сприйняття творів мистецтва;

Тип уроку: засвоєння нових знань;

Наочність: презентація, музейний портал;

Обладнання: ноутбук з виходом в інтернет, телевізор;

Хід уроку

I. Організаційний момент

1. Привітання;
2. Перевірка підготовленості учнів з планом до заняття;
3. Ознайомлення учнів з планом заняття.

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів

Актуалізація проводиться у вигляді бесіди.

III. Мотивація навчально – пізнавальної діяльності учнів

• Дорогі мої учні, сьогодні ми вирушимо на віртуальну екскурсію в одне цікаве місце, не виходячи за межі класу.

IV. Повідомлення теми та завдань уроку

Віртуальна екскурсія до Музею сучасного мистецтва України.

Завдання уроку: ознайомитися з історією створення та експозиціями Музею сучасного мистецтва України.

V. Вивчення нового матеріалу.

Він розташувався в історичній частині Подолу на двох поверхах будівлі по вулиці Братській, 14, й одразу дістав велике коло шанувальників. Спочатку була невелика колекція, яку її власник – відомий бізнесмен і меценат Сергій Цюпко почав збирати 20 років тому. Основу її складав нефігуративний живопис сучасних українських художників. Потім виникло цілком зрозуміле бажання розширити часові та географічні межі збірки, зосередивши однак увагу саме на мистецтві України періоду другої половини ХХ століття, який, на жаль, майже відсутній у вітчизняних музеях. Коли кількість творів, їхніх авторів та мистецьких напрямів, які вони представляють значно збільшилися, було прийняте рішення «музеефікувати» колекцію.

У грудні 2009 році відбувся переїзд Музею до нового триповерхового приміщення по вул. Глибочицькій, 17. Великі площі (понад 3,5 тис. кв. м.)

дозволили сформувати першу постійну експозицію з кращих творів збірки (вона займала другий і третій поверхи Музею). За 5 років життя Музею на Глибочицькій було проведено багато цікавих виставок, проєктів, тощо. У вересні 2014 року Музей відкрив свої двері по вул. Фрунзе, 41.

Сьогодні це три виставкові простори для постійних та тимчасових експозицій. Нині це єдиний у нашій країні музей, де зберігаються твори багатьох представників різних мистецьких шкіл і напрямів усіх регіонів України від 1930-х років ХХ століття до сьогодення. Колекція нараховує понад п'яти тисяч творів живопису, графіки, скульптури. У колекції зберігаються твори понад 700 авторів.

Серед них – визначні широко відомі в Україні й на Заході представники регіональних художніх шкіл Києва:

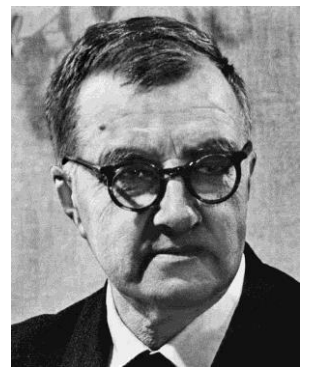
Микола Глущенко

Сергій Григор'єв

Михайло Дерезус

Володимир Костецький

Харкова:

Асхат Сафаргалін

Григорій Томенко

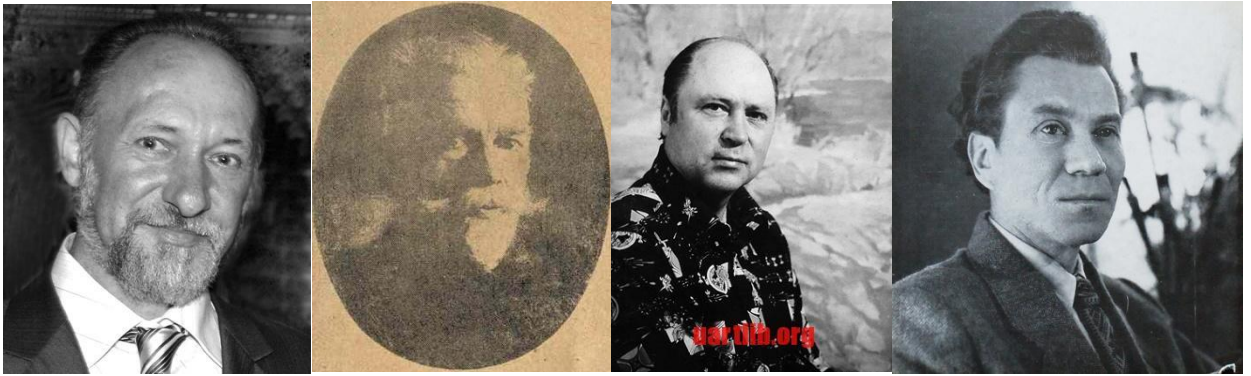

Євген Трегуб

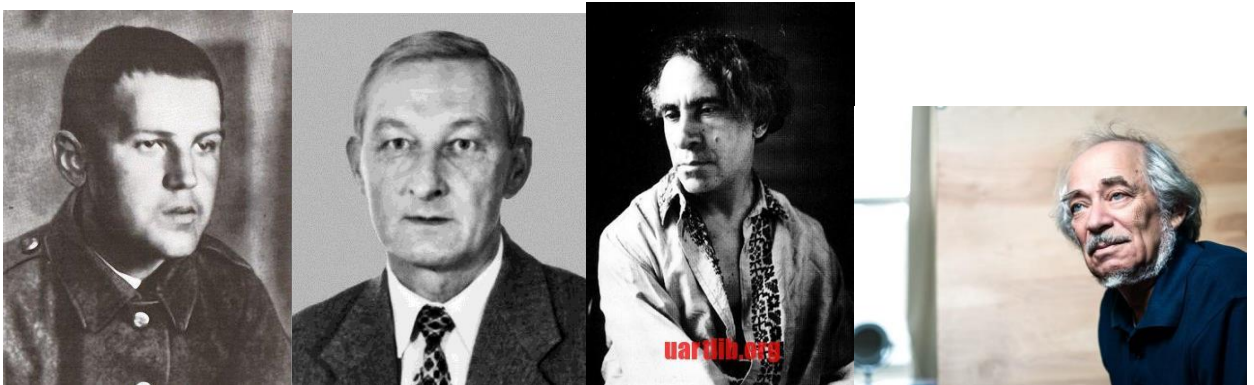

Сергій Бесєдін

Одеси:

*Микола Павлюк**Володимир Заузе**Костянтин Ломикін**Михайло Божий*

А також твори відомих «українських парижан» – Василя Хмелюка і Миколи Вакера;
 нью-йоркців Абрама Маневича і Михайла Туровського; сучасних художників.

*Василь Хмелюк**Микола Вакер**Абрам Маневич**Михайло Туровський*

У Музеї працює бібліотека; у лекційній залі проходять теоретично-практичні заходи: майстер-класи, лекції, семінари, круглі столи, конференції із запрошенням українських та іноземних мистецтвознавців, художників, кураторів, галеристів і всіх, кого цікавить стан і проблеми сучасного мистецтва в Україні та його презентація за межами нашої держави. У подальшому передбачено відкриття художньої студії, впровадження освітніх програм і програм по роботі з дітьми дошкільного і шкільного віку, адже музей – це місце, де діти мають почуватися затишно, комфортно й розкуто, здобувати знання й творити.

За словами фундатора Музею Сергія Цюпка, “призначення Музею – не лише збирати та експонувати художні надбання нашого народу, а й повертати українські цінності в Україну. Повертати для тих, хто вважає себе громадянином України, любить її та хоче бачити її сильною і розвинутою, культурною і освіченою. Ми мріємо про те, щоб наш Музей відвідувала велика кількість шанувальників українського мистецтва, щоб наші діти отримували естетичну насолоду у світі мистецьких образів і відчували повагу до митців минулого.

Можливо, хтось із вас хоче просто відпочити, поспілкуватися або зустріти близьких за духом людей. Ми відкриті для всіх і пропонуємо вам зануритися в гармонію картин, яка неодмінно допоможе народжуватися думкам і почуттям...».

Сергій Вікторович Цюпка

*Сергій Цюпка та экс-мер Вільнюса
Артурас Зуокас*

Біографія фундатора Музею сучасного мистецтва України Сергія Цюпка

Сергій Вікторович Цюпка – фундатор Музею сучасного мистецтва України, кандидат економічних наук, меценат.

Народився 4 жовтня 1963 р. у с. Галка, Роменського р-ну, Сумської області. Закінчив Українську сільськогосподарську Академію за спеціальністю «агрономія»; Київський інститут інвестиційного менеджменту.

1986-1993 рр. – Український науково-дослідний інститут, науковий співробітник. 1993-1998 рр. – Київський інститут інвестиційного менеджменту, головний спеціаліст з інвестиційного менеджменту. Одружений, виховує трьох дітей. Нагороди: «Знак Пошани» від Київського Міського Голови за особистий внесок у розвиток підприємництва та формування ринкової структури в Україні (2004 р.); Почесна відзнака «Суспільне визнання» I ступеню Міжнародної Благодійної Організації «Фонд Суспільного Визнання» (2002 р.); Почесна відзнака Орден «За високий Професіоналізм» та почесне звання «Народний посол України» за багаторічну благодійну діяльність на теренах відродження духовності нації (2006 р.), низка церковних нагород.

VI. Закріплення нових знань

Фронтальна бесіда.

- Протягом екскурсії ви уважно слухали. Хотілося б, щоб ви озвучили та розповіли найцікавіше, що дізнались.

- Наша екскурсія закінчена.

VII. Заключна частина

Підведення підсумків уроку.

1. Вчитель повідомляє про досягнення цілей заняття;

2. Проведення об'єктивної оцінки результатів роботи.

Посилання на сайт віртуальних екскурсій: <https://museum-portal.com/>

Посилання на офіційний сайт Музею сучасного мистецтва України:

<https://modern-museum.org.ua/>

Конспект уроку з математики

Тема: Повторення і систематизація. Екскурсія «Математика навколо нас»

Хід уроку

I. Організаційний момент.

-Вітаю вас, мої юні друзі!

пролунав веселий,

Дружно всіх він кличе нас.

Що ж цікаве на уроці

Пропоную я для вас.

II. Повідомлення теми і мети уроку.

-Сьогодні у нас незвичайний урок. Ми з вами проведемо урок-екскурсію на пришкольну територію. На знайомі предмети ви подивитесь по-іншому, застосуєте свої набуті математичні знання на практиці.

А дружба з такою точною необхідною наукою, як математика допоможе здійснити нашу мандрівку.

<https://www.youtube.com/watch?v=RvWRmdNjzfo>

Вашими надійними та вірними друзями сьогодні будуть...

А щоб дізнатися що ,треба відгадати ребуси.

Ві 3 ла

УВАЖНІСТЬ

Ві 3 на

КМІТЛИВІСТЬ

Р1А

ВЗАЄМОДОПОМОГА

7я

ВИНАХІДЛИВІСТЬ

-Які ще ребуси можна придумати, в яких би застосовувалися цифри?
(сорока, смородина, стoлб, стриж, чистота, актриса)

А для того, щоб наша екскурсія була цікавою візьмемо з собою музичну

<https://www.youtube.com/watch?v=fkLTiihMbHQ>

-Взяли все необхідне і вирушаймо.

Станція «Крокомір».

Ми з вами крокуємо по подвір'ю нашої школи. А чи хотіли б ви дізнатися, що таке крок?

Крок-одна з найдавніших мір відстані. Але вона не втратила свого значення і досі. Ноги, як і руки, завжди при собі, тому і нині відстані, надто невеликі, вимірюють кроками. Довжина кроку залежить від зросту людини. У дорослих крок, як правило, дорівнює 70-80 сантиметрів.

Звичайно свої кроки можна полічити, крокуючи, наприклад від одного дерева до іншого. Але це не зовсім зручно.

Адже з ліку легко збитися, тому існує спеціальний прилад, схожий на

кишеньковий годинник, - крокомір.

Він, лежачи в кишені, або надіваючи його на руку, як годинник, автоматично лічить кожен твій крок. Крокоміри бувають різні.

Де можуть застосовуватися ще крокоміри (у фітнес - клубах)

Завдання:

1. Виміряйте кроками відстань в кімнаті від вхідних дверей до вашого робочого столу.

2. Виміряти відстань між двома будинками, поррахувавши кількість кроків.

-Отже, довжини відрізків на місцевості можна виміряти кроками. Довжини відрізків прямих ліній, проведених на місцевості, вимірюють за

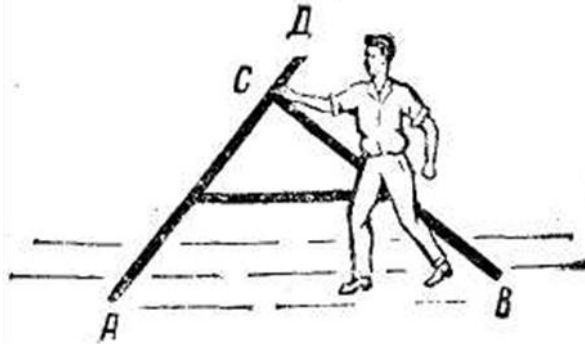

допомогою рулетки,

мірної стрічки

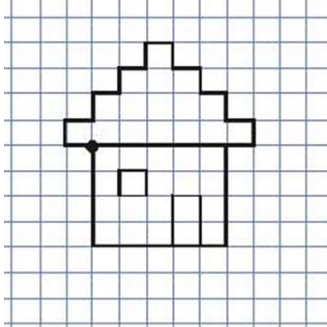
або

польового циркуля

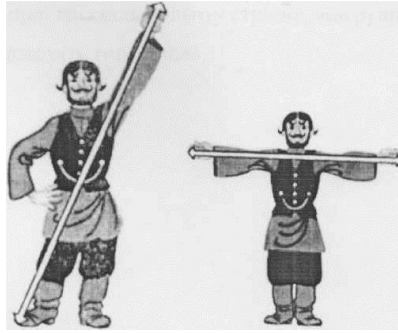
• Ось ми звами вже і на подвір'ї.

2. Графічний диктант (робота в зошиті)

Завдання «Знайди тінь»

<https://logiclike.com/uk/cabinet#/course/logic>

Станція «Метромір».

-Людині потрібні вимірювання на кожному кроці. Без вимірювань вона не змогла б пошити одяг, збудувати дім, виготовити машину, запустити космічний корабель. Людина навчилася вимірювати багато величин, таких як час, довжина, об'єм, маса, температура, вага...

-Величини вимірюють, порівнюючи їх з певною одиницею величини. Сьогодні ми поговоримо про одиниці вимірювання довжини. Пригадайте, які одиниці вимірювання довжини ви вже знаєте.

-Назвіть сучасні одиниці вимірювання довжини.

-Існують давні одиниці вимірювання довжини (верста, п'ядь, вершок, лікоть, сажень, аршин...).

-Давня одиниця вимірювання- верста.

- Верста означає «ходити на великі відстані».

-Існують прислів'я про версту?

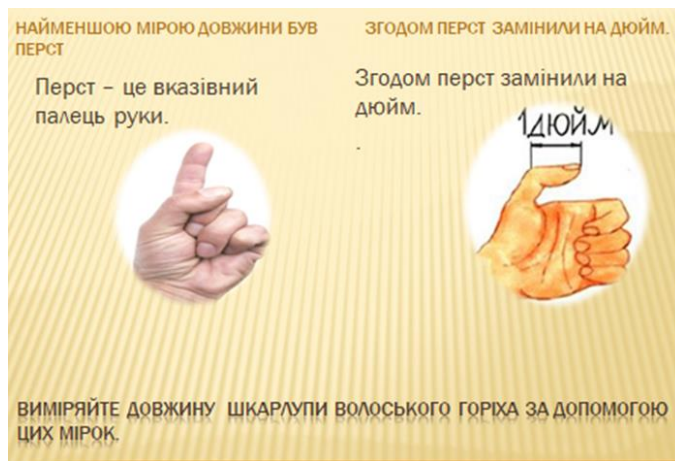
Прислів'я.

Сім верст до небес, і все пішки.

В Україні з давніх-давен лінійні міри пов'язані з природним рухом людини (розведенням пальців, розмахом рук), з окремими частинами людського тіла (ліктем, п'ядею, пальцями, ступнею і навіть голосом) чи фізичною силою "на відстань

голосу", "на відстань кинутого каменя" тощо.

Завдання – змагання:

1. Виміряйте довжину вашого робочого столу за допомогою давньої міри довжини – вершок – це відстань між відставленим великим і витягнутим вказівними пальцями руки.

Порівняйте відстань вашу та вашого тата?

Порівняйте відстань вашу і відстань вашого маленького братика або сестрички.

-Чи співпали ваші результати?

-Що ви помітили?

Лікоть - відстань від кінця витягнутого середнього пальця руки до ліктя.

Виміряйте довжину скакалки за допомогою ліктя.

Сажень - 4 ліктя.

-Скільки сажнів ви отримали?

Прислів'я про сажень

«Бачити на сажень крізь землю»,

«Косий сажень у плечах».

Завдання:

1. Обчисли та перевір.

<https://learningapps.org/9678347>

2.Згадай і запам'ятай

<https://learningapps.org/9677872>

3. Математичний диктант <https://learningapps.org/10112710>

-Розгляньте малюнок, назвіть ім'я дівчинки. Чому її так назвали?

-Яка давня одиниця вимірювання сховалася в імені казкового персонажу?

-Дізнайся про цю одиницю за допомогою батьків.

-Прочитайте разом з батьками цю казочку. Або перегляньте мультфільм.

<https://www.youtube.com/watch?v=wt4tNWRhja&t=6s>

-Хто є автором цієї казочки?

Фізкультхвилинка <https://www.youtube.com/watch?v=Dza9tgJB4c4>

Станція «Природнича».

-Прочитайте вірш «Коло» Наталії Сабадах.

Форма кола є довкола.

Скрізь поглянь і придивись:

сонце в небі, наче коло,
підіймається у вись.

Чи у воду жабка плигне,
рибка клює черв'ячка:

безліч кіл по всій поверхні
розбіжаться звідтіля...

Будь уважним і старанним,
форму кола відшукай

і в майбутньому ніколи
ти її не забувай.

-Діти, відшукайте предмети, які мають форму кола, назвіть їх.

-Зробіть оберт навколо свого тіла.

-Назвіть предмети, які «впали вам в око», коли ви повертались.

1. Вік дерева.

-Щороку на стовбурі дерева утворюється кільце. За кількістю цих кілець можна визначити вік дерева. Кожне кільце відповідає одному року життя дерева. Тому для визначення віку спиляного дерева підраховують числа річних кілець на розпилі.

Наприклад, підраховавши річні кільця ми дізналися, що вік дерева на фото становить сімнадцять років.

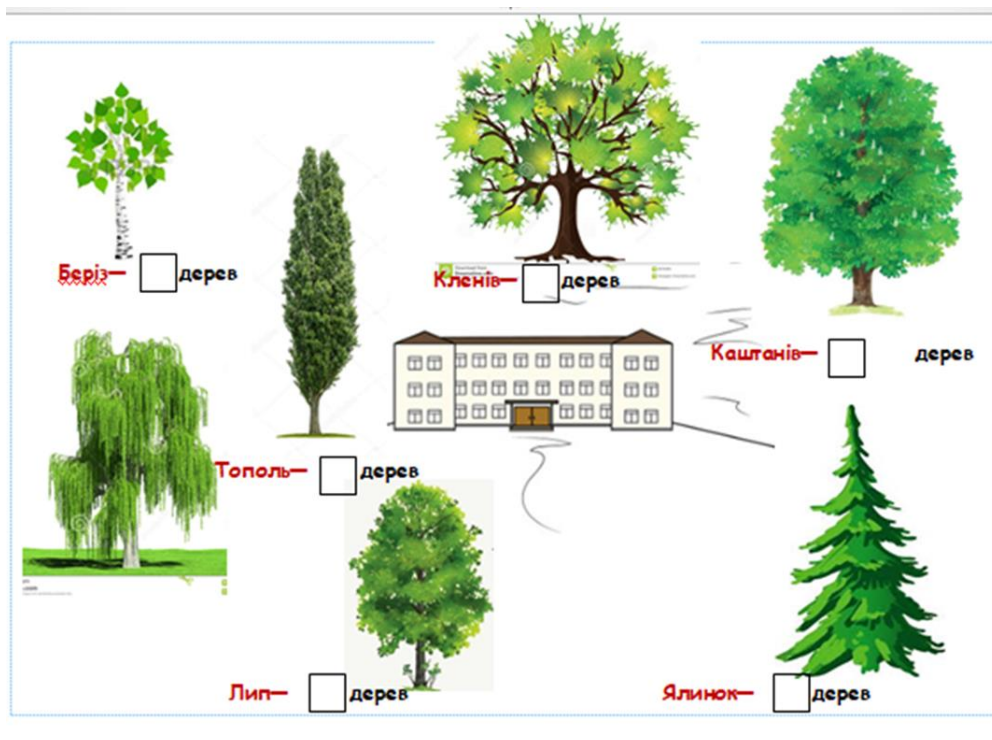
А вік цього – тридцять шість.

Завдання:

- Знайдіть біля школи, будинку або в парку пеньки і за кільцями на пні визначте вік дерева.

2. *Кількість дерев.*

-Порахуйте на території школи дерева кожного виду окремо.
Створіть фотоколаж.

-Порівняйте результати з однокласниками або позмагайтеся з батьками.

-Чи співпали ваші результати?

3. *Гра «Крокуй і міркуй».* (робота у зошиті)

-Я називаю число 3, а ви записуєте в зошиті кожне наступне число збільшуючи на 3 числа. Хто помиляється або не назве число вибуває із гри.
(3,6,9...)

-Показати найдавніший обчислювальний прилад. (Пальці).

4.Квіткова арифметика.

--- Спробуйте розв'язати задачку.

До тебе прийшли друзі і принесли квіти. Якої висоти має бути ваза, в котру ти поставиш букет, якщо висота його 60 см? Так, цього ви у школі не вчили. Але ви повинні запам'ятати: висота вази має дорівнювати половині висоти букета.

-А тепер наступна задачка. Скільки води має бути у вазі, якщо друзі подарували тобі:

а) троянди, тюльпани, гвоздики;

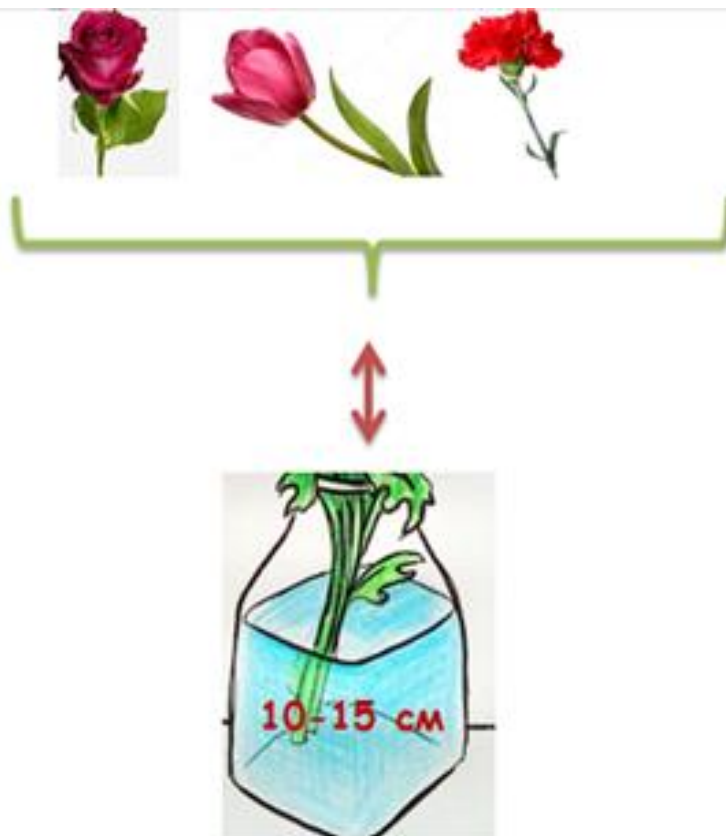
б) польові квіти;

в) хризантеми?

І знову відповідь я тобі підкажу.

Ці квіти потребують особливого рівня води у вазі:

троянди, тюльпани, гвоздики- 10-15 см;

польові квіти - близько 10 см;

хризантеми-5-8 см.

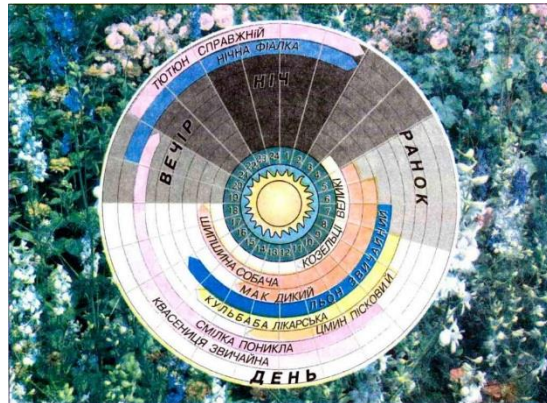
Запам'ятавши ці «формули», ти зможеш розв'язати ще одну задачу - збережеш букет свіжим тривалий час.

6. Квіткові годинники

- В нашому місті найбільший у світі квітковий годинник.

<https://www.youtube.com/watch?v=2IxafFAwPCQ>

-Квіти теж керуються часом, коли і о котрій годині пробуджуватися, або навпаки –відпочивати. Мабуть тому дослідники створили квіткові годинники

Коли відкривають та закривають свої квіти рослини

Коли розкриваються квіти:

- 3-5 год. – козелець луговий;
- 4-5 год. – цикорій, шипшина, мак, гірчак;
- 5-6 год. – польова гвоздика і кульбаба;
- 6-7 год. – квіти картоплі, льон, осот польовий, дзвіночок;
- 7-8 год. – фіалка триколірна, в'юнок, латаття біле, чорнобривці;
- 9-10 год. – календула;
- 20 год. – запашний тютюн;
- 21 год. – нічна фіалка.

Так само в певний час і закриваються квіти:

- 13-14 год. – квіти картоплі;
- 14-15 год. – мак, кульбаба, цикорій;
- 15-16 год. – льон, фіалка триколірна;
- 16-17 год. – календула;
- 17-18 год. – мати-й-мачуха;
- 18-19 год. – латаття біле,
- 19 год. – жовтець;
- 19-20 год. – шипшина

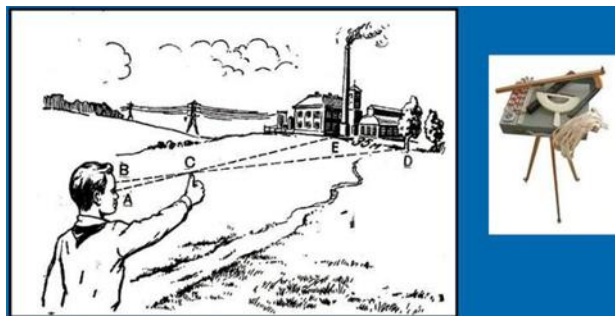
- В нашому місті було створено найбільший у світі квітковий годинник.

<https://www.youtube.com/watch?v=2IxafFAwPCQ>

Годинники можна створювати своїми власними руками.

7. Створення годинника «Пори року»

<https://www.youtube.com/watch?v=UiqQybW974Y>

Станція «Окомір».

Визначення відстаней на око, без застосування приладів, називається окоміром.

Махараджа вибирав собі міністра. Він оголосив, що візьме того, хто пройде по стіні навколо міста з глечиком, доверху наповненим молоком і не пролле навіть краплі. Багато було охочих, але по дорозі їх відволікали і вони розливали молоко. Але ось пішов один чоловік. Навколо нього кричали, стріляли, його по-всякому лякали і відволікали. Він не розлив молоко. «Ти чув

крики, постріли?- запитав його Махараджа. - Ти бачив, як тебе лякали? »- «Ні, я дивився на молоко.»

-Не бачити і не чути нічого стороннього-от до якої міри може бути зосереджена увага. Тепер перевіримо вашу увагу.

Завдання.

1. Скільки східців у сходах, що ведуть з першого поверху на другий?
2. Скільки вікон у будинку школи?
3. Розглянувши навколишні предмети, наведіть приклади рівних фігур.
4. Чи може бути так, щоб в один момент Світлана стояла за Марійкою, а Марійка-за Світланою? Продемонструйте це, якщо можливо.

Відповідь. Так. Якщо Світлана та Марійка стоять спинами один до одного.

-Ось ми підійшли до приміщення школи . Всі ви знаєте, що стіни у будинку повинні бути вертикальними. Будівельники, коли кладуть стіни будинку, користуються виском, щоб стіни були вертикальними.

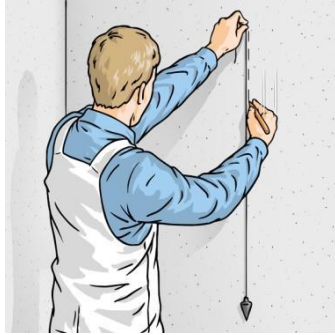

Висок будівельний

Інакше будинок може перекоситися і розвалитися. Про це навіть є пісенька Буратіно.

Ось віршовочка моя,
Прив'язав камінчик я,

І віршовочка нехайно
 Натягнулась вертикально!
 Попробуйте зробити висок за словами пісеньки і перевірити кути вашої

кімнати.

Станція «Шкільне приміщення».

Ми завітали у знайоме шкільне приміщення.

А чи так воно вам знайоме? Перевіримо це.

Завдання.

1. Згадайте підлогу при вході до школи. Чи має вона форму якоїсь фігури? Якщо не згадали. Це не біда.

-А тепер погляньте на підлогу у вашій оселі .

-Знайдіть приміщення в якому на підлозі зустрічаються фігури.

-Які це фігури? Що ви знаєте про ці фігури? А чи можна виміряти їх? Якими приладами ви можете скористатися?

2. Виконати потрібні вимірювання: виміряйте довжину та ширину однієї кахельної плитки на кухні або у ванній кімнаті..

3.Виміряйте кроками довжину коридору вашої кімнати.

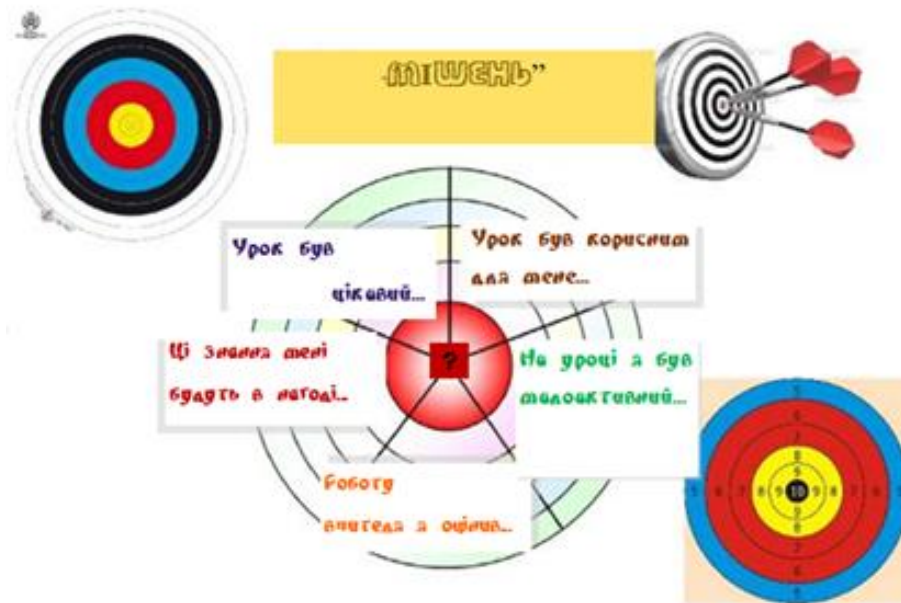
III. Закріплення вивченого.

Станція «Кабінет».

Ми повернулися із екскурсії. Враження від неї у кожного різні. Але ви використали свої теоретичні знання на практиці.

Поділіться своїми враженнями.

Рефлексія

Матеріали для самопідготовки

<https://logiclike.com/uk/cabinet#/chapter/2084/quiz/77107/process>

<https://logiclike.com/uk/cabinet#/chapter/2057/quiz/77050/process>

<https://learningapps.org/10544531>

<https://learningapps.org/7314404>

Конспект уроку з літературного читання

Тема: Підсумковий урок з теми «Похвала книгам».

Мета: Закріпити знання про історію виникнення книги; розширити уявлення учнів про першодрукарство, розвивати вміння добирати книгу, виховувати бажання читати та формувати ціннісне ставлення до книги, сприяти її збереженню.

Обладнання: Презентація, виставка книг, виставка проектів, вислови про книгу.

Тип уроку: Закріплення вивченого. Віртуальна подорож.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1.Привітання

II. Повідомлення теми і мети уроку.

1.Актуалізація опорних знань. Мотивація навчальної діяльності.

Чи хотілося б вам зараз на одну мить переміститись у просторі на тисячу чи хоча б на півтисячі кілометрів? Колись люди мріяли про це і уявляли собі летючий килим. Зараз технології рушили так далі, що лише тільки порухавши пальчиком по спеціальному приладу ми можемо потрапити у будь-яку точку планети, і не тільки потрапити а й побачити, й почути, що там діється. Можливості інтернету дуже великі.

Сьогодні ми здійснимо віртуальну екскурсію до міста Києва, та і в інші місця, уявимо себе у ролі екскурсоводів та екскурсантів, бібліотекарів, героями

прочитаних творів. Нехай наш підсумковий урок по темі «Похвала книгам» збагатить вас духовно, додасть позитивних вражень.

Завданнями уроку є:

- Закріплення знання про історію виникнення книги.
- Розширити уявлення про першодрукарство.
- Переконатися, що книги - вірні друзі і порадики.
- Вчитися берегти книгу.

III. Проведення екскурсії.

1. Бесіда.

Я перекваліфікуюсь на екскурсовода, беру в помічники ще двох молодих екскурсоводів, запрошую до участі науковців, які працюють в довідковому бюро і почерпають свої знання із Вікіпедії – інтернет – довідника або іншими словами онлайн енциклопедії. Всіх запрошую у цікаву подорож - віртуальну екскурсію.

Науковці, поясніть значення слова екскурсія та екскурсовод.

Ми переміщуємося в столицю України місто Київ - в Музей книги та першодрукарства.

Слайд 1.

Музей розташований у давній архітектурній пам'ятці Києво – Печерської лаври – будинку монастирської друкарні, що діяла понад 300 років тому.

Пояснення слова музей.

Слайд 2.

У музеї зібрані унікальні експонати книжкової культури українського народу. Пояснення слів експонати.

Експозиція висвітлює історію вітчизняної книги і книжкової справи від часів Київської Ручі і до наших днів. Всього в музеї близько 56 тисяч одиниць зберігання. Пояснення слова експозиція

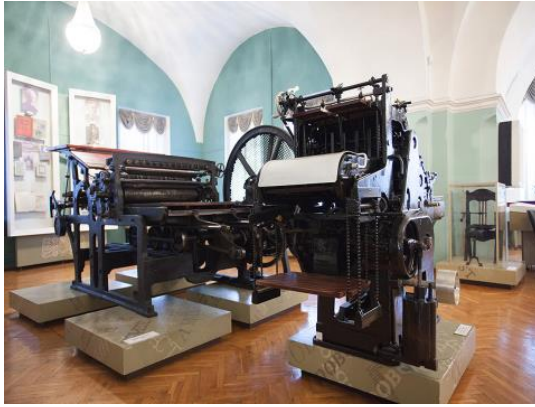
Слайд 3.

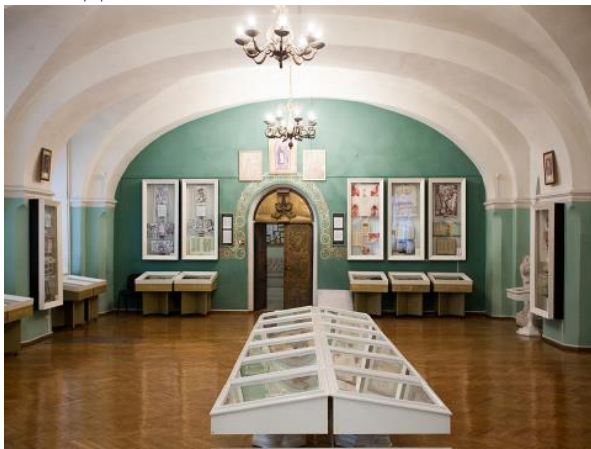
Музей розташований у приміщенні колишньої лаврської друкарні. Відвідував її Т.Г. Шевченко. У внутрішньому дворі друкарні розміщено будинок словолитні .

Слайд 4-7.

Зверніть увагу на ці станки. Вони слугували для розрівнювання, розрізання, друкування паперу, з якого зшивалися перші друковані книги.
Слайд 8.

Музейну експозицію складають такі виставки, як:

- Рукописна книга і стародруки 18 століття.
- Книга і друкарство 19 століття.
- Книга і друкарство 20 і початку 21 століття.
- Книга як предмет матеріальної культури.

А чи знаєте ви, якими були книги до того, як їх стали друкувати?

Так, ми читали текст за Віктором Дацкевичем «Як з'явилась друкована книга». Зачитай с.29-30. Пояснення слова пергамент.

А де ж саме з'явилась перша друкована книга? Хто був винахідником друкарського верстата? Перша друкована книга з'явилась в німецькому місті Майнці. Винахідником друкарського верстата був мешканець цього міста - Йоганес Гутенберг. За допомогою верстата можна було розмножити книгу у тисячах примірників. Тому і стали у містах з'являтися друкарні.

А хто на наших Руських землях був першодрукарем? (Це були Іван Федоров та Петро Мстиславець). З якого твору ви про нього дізналися?

Із твору Олександра Єфімова «Друкар книг раніше не бачених» с.33-34
Слайд 9.

Подивіться, ось так виглядала ця перша друкована книга «Апостол»
Діти, а що ви знаєте про Івана Федорова?

Іван Федоров плідно трудився і на наших українських землях. Згодом він переїхав до Львова і там видрукував перший підручник для дітей «Буквар», а в місті Острозі Рівненської області був видрукуваний «Новий заповіт» - так зване Острозька Біблія.

Слайд 10-11.

Ось так виглядали перші друковані книги. Зверніть увагу: друковані букви мають складну конфігурацію, але разом з тим досить чіткі у зображенні.

Ми виходимо з музею на свіже подвір'я, дихаємо на повні груди і насолоджуємось золотою осінню.

2. Релакс – шоу «Осінь»

Доки ми на свіжому повітрі, то розглянемо пам'ятники першодрукарям та книгам.

Слайд 13. - пам'ятник першодрукарю Івану Федорову у Львові.

Слайд 14. - Іван Федоров у Москві.

Слайд 15. - пам'ятник першодрукарю Йогансу Гуттенбергу в Майнці.

Слайд 16. – пам'ятник книзі у Росії.

Слайд 17. - пам'ятник книзі у Америці.

Слайд 18. - пам'ятник книзі у Україні.

Слайд 19. - пам'ятник книзі у Китаї.

Слайд 20 - пам'ятник книзі у Берліні.

Пам'ятник Івану Федорову у Львові

3. Руханка «Встало вранці ясне сонце»

2 частина

Ви переконалися, що люди з давніх давен шанують книгу. Зустріч з гарною книгою – завжди радісне свято. Дорослих і дітей супроводжує вона в житті як чудовий поради́ник, як засіб пізнання і натхнення.

Людина, яка любить читати, це щаслива людина. Під час вивчення теми ми створювали проект «Моя улюблена книга». Виставка малюнків. Цей проект показав нам, що ви любите читати, захоплюється добрими вчинками героїв, стаєте кращими, розумнішими. Бо, звісно, що хто більше читає, той більше знає.

Дмитро Павличко «Соняшник» с.36-37

Читайте, любі діти, не шкодуйте ані часу, ані сил, усе повернеться сторицею. Хай не буде у вас жодного дня, щоб ви не прочитали бодай однієї сторінки із нової книги, чи то паперової чи електронної. Пояснення слів.

За своє життя людина прочитує дуже багато книг, особливо в дитинстві та в юності.

Тому слід вдумливо підбирати книги для читання. Але куди і до кого ми звертаємось по допомогу у виборі книги? У який дім нам постукати?

У дім де книги розумні спокійно живуть

У тихій величній світлиці.

А двері широкі відкриті ведуть.

До знань золотої скарбниці.

- Що ж це за дім? Хто господарює в нім?

- Дім цей – бібліотека. А господар в нім - бібліотекар. Пояснення термінів бібліотека та бібліотекар.

4. Інсценізація вірша Лідії Повх «У бібліотеці» с.38-39

У нашій школі також є бібліотека. На абонементі я беру книжки. Вибрати їх мені допомагає каталог. Шифр книжки бібліотекар записує у картку і я можу насолоджуватись читанням удома.

Пояснення слів абонемент та каталог.

Продовжуємо нашу віртуальну екскурсію. Ми знову у місті Києві.

Слайд 21.

Національна бібліотека України для дітей – головна дитяча книгозбірня України.

Слайд 22.

Зовні бібліотека справляє враження розгорнутої книжки, прикрашеної кованими металевими решітками, ще зображують різних рослин і тварин.

Слайд 23.

Сучасний фонд бібліотеки становить більше, ніж 500 тисяч присірників книг, журналів, грамзаписів, дисків, кінофільмів. Мета – зібрати і зберегти для нащадків весь репертуар книг, виданих в Україні, а також видань українською мовою, виданих за межами України.

Слайд 24.

У середині бібліотеки є різні зали. У них проходять екскурсії, презентації, виставки, зустрічі з письменниками та видавцями дитячих книжок. Щорічно бібліотеку відвідують 20 тисяч дітей, вчителів та наукових працівників.

Слайд 25.

Зверніть увагу, діти прийшли на зустріч із сучасним дитячим письменником Іваном Андрусюком, твори якого ми з вами будемо читати на уроках літературного читання згідно з оновленою програмою.

Минулого літа, коли ми відпочивали у пришкільному таборі «Джмелик», також ходили у міську дитячу бібліотеку на зустріч із поетесою з міста Дубна Любов'ю Пшеничною. Вона читала нам свої вірші.

Наша екскурсія підходить до кінця. Зазвичай екскурсанти пишуть відгуки у спеціальну книгу. І ми зараз підведемо підсумок письмово, виконавши тести.

IV. Підсумок екскурсії.

1. Релаксаційне відео.

Прошу уваги. Ми спробували у класі створити Сімейний музей книги. Ось що у нас вийшло.

Найстарішою книжкою в нашому музеї виявились колядки 1908 року видання Ані Єрошенко прабабусі.

І щоб зберегти цей скарб, книгу, слід дотримуватись таких правил:

Слайд 26.

Негоже бруд заносити в науку

Простягай книзі лише чисті руки.

Книгу не перегинай сторінок не розсипай

В книжку ручку не клади -

Їй життя ти збережи.

Сторінок не загинай –

Закладинки виготовляй

Хочеш за обід сідати –

Залиш книгу відпочивати

Одяг їй ти підбери –

Просто витрати хвилинку

Та візьмися до пуття

Попідклеюй всі сторінки

Книжці дай нове життя!

Бажаю всім вам корисного і приємного читання. Нехай книги стануть вашими друзями на все життя! Любіть і шануйте книгу!

Апробація результатів дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

СЕРТИФІКАТ

№2562
ЗАСВІДЧУЄ УЧАСТЬ

Гапич Ангеліни

*у роботі XII Міжнародної інтернет-конференції
молодих учених та студентів «Глухівські наукові
читання – 2022. Актуальні питання суспільних
та гуманітарних наук»*

7–8 грудня 2022 року

Проректор
з науково-педагогічної роботи

Григорій ЛУЦЕНКО